

SLOVAN

 **MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST:
IN PROSVETO**

LETO XIII. - 1915. - ŠT. 4.

UREJA MILAN PUGELJ.

TISKA IN ZALAGA DRAGOTIN HRIBAR V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Predsednik Gropa. Fr. Milčinski	97	Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici.	
Notturmo. Pavel Golia	100	Spisal Anatole France. Prevel	
Janovo. Vladimir Levstik	101	Oton Župančič	118
Rad bi umrl. Fl. Golar	105	Listek	125
Naše ime. Dr. J. Jesen	106	Pavel Flerè: Babica pripoveduje II. „Slovenske	
Gre pomlad. Pomladni viharji.		Večernice za pouk in kratek čas.* Mojim profesorjem. Pesem Don Juana. Jugoslovani ali južni	
Fl. Golar	108	Slovani, jugoslovanski ali južnoslovanski? Polemika.	
Milan Mrak. Ivo Šorli	110	— Naše slike: Srečko Magolič st.: Cestar. (Umetniška priloga.) Boris Hribar: Hrast. Srečko Magolič st.: Kostanjar. Fran Klemenčič: Avtoportret.	
In hipoma — — Pavel Golia	115		
A. G. Matoš. Dr. Fr. Ilešič	116		
Veliki petek. Kostum iz črnega baržuna. Pavel Golia	117		

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrť leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. =====

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.

Srečko Magolič st.:

Cestar.

Boris Hribar:

Hrast.

Predsednik Gropa.

Spisal Fr. Milčinski.

V večeri so dolgi, govorica šviga na vse strani, pa nam je upokojeni sodni tajnik Kozamer-nik povedal tudi to-le:

Kazenske razprave so zdaj puste in dolgočasne, še dosti bolj, kakor so pusti in dolgočasni paragrafi, ki se obnje spotika en del človeštva zato, da ima drugi z njim opravila in pri opravi-lu ljubi kruhek in še kaj poleg. Pa zakaj? Ker so predsedniki kazenskih razprav pusti in dolgočasni, kakor da niso iz mesa, ampak iz papirja, in se jim namesto krvi pretaka po žilah črnilo.

Svoj čas je bilo drugače. Spominjam se starega Pipana, svetovalca Groge Pipana, imeno-vanega gospod Gropa. Hrust, brkat, tako-le, in glasan: čez vodo si ga slišal, če je onkraj kupo-val kumare. Pred dvema letoma je umrl v Go-

rici, v kavarni ga je prizadelo, baš ko je lovil pagata, drugače pa je bil doma s Štajerskega. Kadar je ta predsedoval, to vam je bil semenj, da se je kar narod zbiral pred hišo in so zijali v okna, — semenj, gledišče in hkratu misijon.

Ne kakor zdaj: Kako se pišete? Koliko ste stari? Poslušajte obtožbo! Mh in ja! In priče in sodba in amen! Vse kakor dobro vzgojen stroj, obtoženec skoraj ne ve, zakaj gre, državni pravdnik bere časopise, skrokani zapisnikar drem-lje, sodniki pa hodijo gledat skoz okno.

Ampak že kar od kraja, komaj da je vprašal obtoženca po imenu, že je s krepko besedo ustvaril razpoloženje in obtoženca lepo po do-mače pripravil na to, kar ga čaka. „Stric,“ mu je velel, „le slečite plašč, boste videli, kako vam bo še vroče na tisti-le klopi!“ Fanta pretepača

pa, če je prezgodaj sedel, je prijazno pozval, naj le stoji, češ: „Se boš že še nasedel pri nas!“

In potem je šlo izpraševanje lepo svojo pot. „Kdaj si rojen? Ne veš? Saj si bil vendar poleg pri krstu! — Ali si vojak? Ne? Tako? Tepsti se pa znaš, kaj? — Ali si bil že kdaj kaznovan? Bil, pa po nedolžnem, praviš? Nemara je bil sodnik kriv, ti si pa zanj sedel.“ — Nekoliko ponošeni dovtipi sicer in oguljeni za nas, ki smo jih čuli dan na dan, ali obtožencu vendar kolikor toliko novi in nemara dobrodošli.

Za osebnimi podatki je prišlo na vrsto čitanje obtožnice. Zdaj je Gropa dobrohotno svetoval obtožencu, naj sede: „da ne boš groze omedlel, ko boš slišal svoje grdobije.“ In če je bil obtoženec tak, da si je v svoji razkošnosti privoščil celo zagovornika, je oče Gropa, obziren na vse strani, še tega malo pobožal, velevis obtožencu: „Le sedi, te bo ravno toliko stalo, če sediš ali stojiš!“ — In je čital obtožnico. Pa mu ni dalo, da je ne bi sproti sukal po svoje in jo zalšal z jednatimi reki in presenetljivimi figurami, kakršne so uspevale le na njegovih gredicah, in je državnega pravdnika včas kar kvišku vrglo s stola, da je hitel gledati po svojih spisih, mar res stoji kaj takega v izvirniku.

No, pričelo se je zasliševanje. Dramatično! Mrko se je gospod Gropa ozrl na obtoženca, pomiril ga od nog do glave in še enkrat in še enkrat... Kar je dvignil oči proti stropu, kakor bi nemo vprašal nebo, čemu trpi tako zanikarnost na zemlji. Smrtna tišina je vladala po dvorani, napetost je kipela k vrhuncu. Tačas pa je Gropa s polnim parom treščil v ubogega grešnika na obtožni klopi: „Kake pa imaš manire? Za piko je manjkalo, da ga nisi ubil. Njega bi črvi glo-dali v jami, tebe bi kavke kljuvale na vešalih. Ali si kristjan?! Kako se glasi peta božja zapoved? — Ali kaj veš, kako so Kajnu zamerili, ko je Abela ubil? Še dandanes ga zmerjajo po bukvah! — Ali ti vest ni nič zaregljala, ko si segel po nož?“ — In se je naš dobri Gropa v resnici razvnel in ne le na videz in hud je bil, kakor da ne gre za ljudi, ki jih je prvič videl v svojem življenju in nemara tudi zadnjič, ampak kakor da so mu ubili edinega rodnega sinu.

V tem tiru so naprej tekale litanije, prepletene s premodrimi aforizmi in pobožnimi zgledi; tudi priče niso bile varne, da jih ni krcnil po prstih, in razglasu rabsodbe je sledila vsakikrat še pridiga, tem strožja, čim milejša je bila sodba.

Tak je bil torej stari Pipan. Pa kdor bi kratko trdil, da je bil mož potemtakem prehrupen in prehud, ne vem, če bi pogodil pravo. Kajti stvar je bila taka: stranke so ga imele rade, starega Pipana, in sicer baš zato, ker je bil tak, kakršen je bil. Menda po načelu, da se je tihih vod bolj bati kakor šumečih. In raznesel se je o njem glas, zlasti med zagovorniki: Čim huje se krega, čim bolj pesti obtoženca, tem ugodneje kaže zadeva.

Pa smo imeli razpravo zoper irhastega deda tam-le iz našega južnega pogorja. Obtožen je bil hudodelstva javne sile, ker je nevarno grozil sosedu; hribovec je pač hribovec in njegove manire so hribovske in predno dvakrat zine, se je že trikrat pregrešil zoper postave, če se mu namreč besede denejo na zlato tehtnico naših paragrafov.

Tisti sosed, star lisjak in pravdar, mu je silil v senožet, pa sta zadela vkupe in se pošteno ozmerjala, vse sta si rekla, le človek ne, in nazadnje je naš ded bleknil one nesrečne besede: „Čak', da vile dobim! Kar škaf si pripravi za kri in koš za kosti!“

Sosed, vaje pravd in sodnije, sev v diru nad orožnike: „Grozil mi je, v smrtnem sem strahu!“ In ko mu strah niso koj verjeli, je ponudil dokaz, ta dokaz je bil tak, da so se gospodje prišli kar za nos, in tako je prišlo, da je bil irhasti ded ovaden in tožen in obetala se mu je težka ječa od šestih mesecev do enega leta ali celo do petih let, kajti naš zakon je strog, čuden je pa tudi, ker besede blizu huje kaznuje kakor dejanja, in je nemara ceneje, storiti nego zgolj groziti.

Zagovarjal ga je dr. Korenina in ta nam je potem pravil, kako da njegovemu klijentu ni šlo v glavo, da bi mogel biti obsojen zaradi golih besedi. „Še z mezincem se ga nisem doteknil, goljufa,“ je v enomer gnal in dostavil: „Saj vem, prej ne bo dal miru, požeruh, da ga bom zares, bo vsaj imel za kaj tožiti.“

„Priatelj, če boste take-le govorili, vas gotovo obsodijo!“ ga je učil zagovornik. „Pred sodniki je treba lepih in ponižnih besedi, ne kar lop! s krampom kakor v hribih.“

„No, no,“ je obljubil ded, „že slišim, bom že gledal.“

„In še nekaj!“ ga je opozoril zagovornik. „Oni sodnik v sredi, rejen je in očalast, ki vas bo največ izpraševal — gospod predsednik mu

pravijo — ima tako navado, da glasno govori, malo drugače kakor bi kričal, in je videti hud. Pa se ga ni treba nič bati: ne grize. Čim bolj se bo zadiral, boljše bo za vas. Poznamo ga in še radi nimamo, če nič ne renči in nič ne ošteva, zakaj takrat je slaba."

Ded je verno, z ušesi, očmi in usti poslušal besede učenega svojega angela varuha in je potrdil, da jih je razumel.

Vse to nam je povedal sam dr. Korenina, seveda šele po sodbi.

Vršila se je torej razprava zoper tega deda. Pa se je primerilo, da je bil dični naš predsednik baš ta dan nekam potrt, ne vem, ali se mu je kod pripetila kaka krivica ali kaj mu je zlezlo prek jeter. Skratka, zgodilo se je, da je zoper svojo čislano navado vodil razpravo redkobesedno in suhoparno, brez katekizma in brez aforizma in brez dramatiških učinkov.

Deda na obtožni klopi so bili prijatelji doma za slovo potolažili, da mu osem mesecev ne odide in še bo zakovan v železne verige: tolažiti bližnjega je pač lepa kmetiška šega; poleg so izpili vina kakor na pogrebščini in je plačeval obtoženec, kdo pa drugi. Tako mu je začetna vera, da za prazne besede ne more biti obsojen, nekoliko upadla. Spominjal se je dobrih naukov zagovornika pa se je v potu svojega koščenega obraza trudil, da ni prerobatih dajal odgovorov, dasi ga je davilo, ko je vase požiral košato zmerjanje, ki mu je sililo na jezik zoper nasprotnika. Lahko ni šlo, toda šlo je vendar, in tako si je mislil, da mora zagovornik biti z njim čuda zadovoljen, in ga je hodil postrani gledat.

Zagovornik je z roko podpiral glavo, ni krenil oči od svojih papirjev, razgrnjenih po mizi, ni se ozrl na obtoženca.

Pa je deda nekaj zaskrbelo in zdaj se je zavedel, da se predsednik nič ne krega, nič ne vpije. „Pošast!“ si je rekel, „to ni dobro. Ni vrag, da me res zapro za osem mesecev! Grunt pa brez gospodarja! Babe družina ne uboga: nič ji ni reči, babi, je pridna in poštena, ali kdo se boji ženskega krila! Če gre gospodar z doma, je malo drugače, kakor da gredo vsi. Sosed, ta zobač, pa bo onegal po senožeti kakor svinja v rži in še bahal se bo, gobec, kako nas je ugnal.“

Te misli so ga begale. Pozabil je na vse drugo, še za priče se ni zmenil, kako so prise-gale in govorile, edina mu je bila skrb: Zaprt bom, škric tam zgoraj se nič ne zadira; če bi se

zadiral, bi reč dobro kazala, tako pa ne. In ta skrb je rasla in bolj in bolj je bila nujna in bolj in bolj živa in očalasti škric zaliti je čital staro razsodbo iz pravde zastran pota čez senožet in jo je čital rahlo in zmerno, kakor bi padal pomladanski dež — da bi ga tristo vragov! — Pa si je mislil obtoženec: čemu tistole žebrá, mar bi se kregal, škric zaliti! — In je to rekel samemu sebi in sam ni vedel, da je samemu sebi govoril tako glasno, da je slišal tudi častiti gospod predsednik.

Ta je bila nova! Kaj takega oča Pipan še ni bil doživel. Glej ga, deda irhastega! In ga je popadel za besedo. „Kaj škric zaliti? Kdo je zalit? Kdo je škric? Koj te vtaknem v luknjo, da boš črn in višnjev, predno venkaj prideš. Da boš pomnil škrica zalitega!“

Iz rahlega dežja sta se v hipu razvila grom in tresk, da se je zbudil skrokani zapisnikar in je javnemu obtožitelju iz rok padel časopis.

Obtoženec je bil ob robu obupa: škric se vso dolgo razpravo ni nič kregal, reč je očitno izgubljena! Zdaj je že vse en kup, si je mislil, in spričo krivice ki mu je žugala, tudi ni maral več brzdati svoje narave. In je iztegnil vrat, široko odprl oči in škrbasta usta in ni več štedil svojega glasu in spodaj pod okni so stali drugi kmetje in so rekli: „Ta zna! Rjove kakor bik na gmajni.“

Kričal pa je tole: „To ni po pravici! Ne boste me zapirali, ni treba misliti, za takega tolovaja, ni vreden, da bi živega spekli! Laže! Ne gre mu vere, kar je črnega za nohti: za suho hruško bi desetkrat prisegel! Kakšna ste sodnija, da držite s takim goljuhom! Pa so drugod tudi še vrata in bomo že še vkupe prišli, vi ptički, vi!“

Predsednik, živa podoba globokega ogorčenja, je zastonj grmel in grozil, grozil grožnje, med brati vredne osem mesecev težke in poostrene ječe, in poleg zvonil in z roko bil po mizi; zastonj je dr. Korenina dajal penastemu svojemu klijentu nujna znamenja, naj odneha. Pač pa se je pojavila na bojni plani nova sila, izza klopi v ozadju se je dvignil sovražni sosed in stopil bliže in dal od sebe glas in ta glas ni bil slabši od nasprotnikovega: „Kaj bi v me lajalo, revše, mar se te kaj bojim, slina in lakota? DrugEGA nimaš kakor prazna usta!“ — in je nasprotnika s figo dregn timer pod nos. — O, ni hujše krivice pod milim nebom, nego fignjen biti tja pod nos! — In še mu je obljubil: „Tako ti bom raz-

oral tvoje plesnivo kopito" — kopito je bila govorniška figura za nos — „da te lastna baba ne bo več spoznala!“

Tako je govoril in že se je krik in kreg obračal na tepež in metež, pa je sodni sluga, rejeni gospod Finžgar, stopil med bojeviti stranki in ju potisnil s krepko roko vsakega na svojo klop in ni drugega rekel, le s pestjo v rebra je dal temu kakor onemu prijateljski migljaj. Gospod Finžgar je bila širom znana, ugledna osebnost, njegov migljaj je zalegel in za hip je prišel spet Gropa Pipan do veljave.

„Grešnik stari,“ je grmel, „ali ste človek, ali ste zver? Zdajle ste se pokazali, kakšen ste, Herodež! Le besedico še zinite, pa greste s te klopi ven in se bo skončalo brez vas!“

Pa se je v irhastem dedu spet zbudil odpor: „Kdo me bo ven gonil? Mar ne plačujem fronkov, da ne bi smel tod-le sedeti?“ in se je z rokama oprijel svojega sedeža, pripravljen na vse.

„Ven!“ je ukazal predsednik in je stal in je iztezal roko, kakor Napoleon na slikah, „ven!“

Sluga je prijel obtoženca pod pazduho, zdaj bi se bilo skoraj kaj pripetilo, pa je hitro pristopil dr. Korenina, rdeč je bil kakor huhan rak, in je šepnil svojemu klijentu par besed v uho, kratke so bile, pa krepke, da je odnehal in brez hujše sile šel iz dvorane.

Še so predsednikove oči iskale drugo bojno stranko, pa je niso našle, potuhnili se je bila za peč.

Potem se je mirno končalo dokazovanje, državni pravdnik in zagovornik sta povedala vsak svoje molitvice in smo šli se posvetovat. Pa smo bili vsi teh misli, tudi predsednik Gropa, da ob-

toženec ni kriv. Baš njegov in njegovega nasprotnika nebrzdani nastop pri razpravi nas je uveril, da tvorijo take grožnje, kakršne so predmet obtožbi, običajno obliko medsebojnega občevanja teh ljudi, ne da bi v robati govorici tičala bogve kaka zloba; in uverili smo se tudi, da so ti ljudje vsi enaki, in kakor drug z drugim govore, tako tudi drug drugega razumevajo, in je sosed v svoji razburjenosti danes tudi priznal, da se obtoženca, navlic grožnjam, prav nič ne boji. Manir, smo rekli, teh obtoženec res nima, to je jasno kakor beli dan; ali za manire so plesne šole, ne pa ječe — in skratka: mi ga ne bomo zapirali.

Sluga, gospod Finžgar, je spustil obtoženca spet v razpravno dvorano in Pipan mu je razglasil oprostilno razsodbo in jo obrazložil na svoj stari pristni način, in če bi se dali ti razlogi na zlato tehtnico, bi se bilo našlo v njih devet razžaljenj in pet nevarnih groženj. Pa zato ni bilo nič zamere in sta si morala nazadnje še v roke seči sovražna soseda in sta za slovo dobila dobrohotni svet, naj se čimprej vpišeta v plesno šolo.

Zunaj je oproščeni obtoženec zagovorniku dr-u Korenini razodel svoje mnenje o predsedniku. „So dober gospod,“ je rekel. „Le od kraja so bili preveč mrtvi in je slabo kazalo, ker niso nič onegali in kričali. Ni šlo drugače, jih je bilo treba podžgati, da so prišli v ogenj. Pa ko so se razvneli in so jeli vpiti, se mi je koj dobro zdelo, in ko so zagrozili, da me dajo obesiti na vešala, mi je kar odleglo: vedel sem po vaših besedah, da bom prost. Res, prav golanten gospod!“

Notturmo.

Prežijo slabih nagnjenj polni parki
na žrtve. S skritimi dehti cvet trni.
In bridko se smehljajo lune žarki
skoz goste veje, tihi in srebrni.

Pa zakrohoče v noč se pesem pusta
strasti pijane, iz bolnih tal rastoča,
žareča iščejo se tuja usta
in srca osamljeno begajoča.

Zeleni jeze sikajo prevdarki,
gnjilobi um se klanja v uri črni — — —
In bridko se smehljajo lune žarki
skoz goste veje, tihi in srebrni.

Pavel Golia.

Janovo.

Spisal Vladimir Levstik.

(Dalje.)

Že davno so se izpreletavali vrabci po svetlem jutru, ko je planila Aga kvišku ter si pomela oči; bila je zadremala na svojem stolu. Z dvorišča se je slišalo pramino hrzanje in škripanje koleslja, ki ga je rinil hlapec pod skedenj; trudni, drsajoči koraki so se oglasili v veži. Janovka je hitela Cirilu naproti; viknila je preplašeno, odskočila in se prijela za zid. Možev obraz je bil bled kakor maslo; namrdnil se je odurno, mahnil z roko in šel mimo nje po stopnicah, mrmraje razburjene, komaj razločne besede. Slišala ga je še, ko je zaklenil spalnico; postelja je zacvilila — vrgel se je spat, oblečen, kakor je prišel. Aga je trkala, toda glasno smrčanje ji je povedalo kmalu, da ga budi zaman. Takšen se ni bil vrnil nikoli: ne pijan, toda strašno bled, ves izmučen, ves iz uma od kdove kakšnega kesanja in skrbi! Aga ni več dvomila, da se je izpolnila njena slutnja; zamrla je v strašnem trepetanju, drgečoča od nog do glave, nezmožna izpregovoriti besedo. Zobje so ji šklepetali, misli v glavi so butale ob ubogo čelo, kakor da ga hočejo razgnati. Ciril ni bil plačal menice; kam je dal denar — za Boga, kam je nesel tisočake? In zakaj je lazila ona po kolenih za Korundo ter poslušala njegovo roganje in psovanje? Ti dve vprašanji sta bili edino, kar se je risalo žareče na temnem ozadju njene zavesti. Spomnila se je Jakopa: on je tu, pomagati mora, makar če poklekne predenj kakor pred Korundo, makar če se mu ponudi — vse, kar hoče; samo da pomore, zakaj ona je v sili, ona ne ve kod ne kam! Pravkar je bil odprl svoja vrata; čil in svež, dišeč po umivalnem milu, je stopil na prag ter ji voščil prijazno dobro jutro. „Že zopet kaj narobe?“ je dodal, videč njen mrtvaški obraz.

Brez besede ga je porinila v sobo, vstopila sama in zaprla za seboj. Obstala je pred njim kakor kip, sklenjenih rok, pripravljena udariti v

jok in poklekniti: zdelo se je, da ne ve v nobeni stiski drugega sredstva kakor to svojo kloštrsko šolsko navado. Jakop je videl, kaj se bliža. Primaknil je stol in jo potisnil nanj: „Sedi lepo in povej pametno, kaj te peče.“ Pogledala ga je in mahoma ni znala začeti; zganila se je, kakor da bi ga hotela objeti in zajokati na njegovih prsih v svoji osamljenosti. Jakop se je umaknil k oknu. In zdaj se je izdavilo. Naj pomore! Naj prime Cirila, kaj je z denarjem; naj gre v trg in popraša, če ni drugače. „Haha!“ Jakop je zmignil z rameni. „Če je zakvartal, ne pove živa duša. Dobro, bodi še enkrat; takoj zbudim Cirila. Ta obračun naj bo moje poslednje vmešavanje v njegove zadeve. Povej, Aga, ali sem te užalil sinoči? Ne bodi huda; vidiš, sklenil sem živeti na lastno pest. Po svetu pojdem spet; zdaj, mislim, bi našel svoj delež tam zunaj. Do smrti nočem hlapčevati na lastnem domu; ob sami lačni ljubezni pa tudi ne morem živeti in zato naj bo pozabljeno, kar sem govoril kedaj o naju dveh. Zato pojdem — kmalu pojdem, Aga; treba je, da se odvadiš moje pomoči. Postavi se po robu, spuntaj se zoper svojega moža in gospodarja; to je moj poslednji, najboljši svet. Reši sebe, reši otroka, dokler je čas! Ako ti izpodleti, boš vedela enkrat, kje najdeš kos kruha zase in za malega; zakaj to pot ostanem na vrhu.“ Zdaj ga je razumela; rdečica ji je šinila v obraz, ko se je spomnila sinočnih misli. Pomerila ga je z očmi, polnimi brezupne prošnje. „Povej,“ je nadaljeval Jakop neusmiljeno, „ali ni smešno, da se moraš tresti za bore par tisoč kron? Vidiš, gnus je usoda vdanih in ponižnih.“ V hipnem sočutju jo je pobožal po temenu in stopil k Cirilovim vratom.

Brata ni bilo moči zbuditi; šele ko je udaril Jakop s pestjo po vratih, se je obrnil na postelji ter prašal godrnjaje, kdo je. „Odpri,“ je kriknil

Jakop osorno, „pa takoj!“ Ciril je zlezl na tla, pridrsal in odklenil; nemo je spustil brata v sobo. Jakop je skrbno zaprl za seboj, pokazal z roko na stol in sedel sam na drugega, nepremično motreč gospodarja. Par minut je preteklo, preden se je vrnila Cirilu zavest, takrat pa je planila groza bliskoma na njegovo lice. Sesedel se je drgetaje, živa gruča potrtosti in trhlombe; njegov pogled je vrtal po tleh, ni si ga upal dvigniti do brata. „Kar pripoveduj,“ je velel Jakop suho. „Menice nisi plačal, kaj ne, da ne? Razloži mi kratko in jasno, kako se je zgodilo.“ „Kako veš—?“ je ušlo Cirilu. Roka na mizi mu je odskakovala od trepetu. „Kaj ne bi vedel, tristo vragov!“ se je razjezil Jakop. „Treba te je samo pogledati, zelenec, zeleni! Bog daj, da ne pogine uboga prama, ki si jo zapregel v svojo težko vest.“ Cirilu se je spačil obraz; skril ga je v dlani in povedal med goltanjem in ihtenjem v pretrganih besedah svojo zgodbo. Jakop jo je uredil sam pri sebi tako-le: pot v mesto, kamor je nesel denar, je vodila brata skozi trg; ni se mogel ustaviti izkušnjavi, pa je stopil mimogrede v gostilno, kjer se je šopiril prejšnje čase tolikokrat med trškimi veljaki. Našel je notarja, davkarja in več drugih uglednih članov uradniške družbe; vsi so ga merili postrani izza svojih golažev in nihče se ni maral prav ukvarjati z vsiljivcem, ki je bil izgubil zadnje čase toliko premoženja in kredita, ne pa tudi nadležnih polgosposkih manir. Ciril je čutil preziranje; peklo ga je in napenjal je vse sile, da bi se spet prikupil. Vabil jih je na Janovo, ustil se, zbijal neslane šale, nemškutaril ter klical pijačo, ki jo je moral piti sam, zakaj gospoda so se vračali v svoje službe in urade; vino mu je sililo v glavo, zbratil se je z vso gostilno in se zasedel do večera, nemara v tistem pričakovanju, da mu prinese priliko, pokazati svoje mamljive družabne lastnosti vendar že enkrat v pravi luči. No, družba imenitnikov se je zbrala zares, toda okoli druge mize kakor običajno; Ciril se je prišulil iznova in se košatil zaman kakor prej. Vse je sedelo na žerjavici; morda so se bile raznesle hudomušne govorice zaradi brezplačnih pojedin na Janovem — saj je tudi Jakop večkrat odkrito zabavljajl požrešni gospodi; že ves čas od posojilniškega poloma se je zdelo, kakor da bi bili domenjeni zoper Jana, toda nikoli se ni pokazalo tako jasno kakor sinoči. Notar je zehal, sodnik mu je obračal hrbet, davkar je odgovarjal pikro njegovim vprašanjem in dovtipom;

ko je bil že čisto pijan in so se bali, da začne razsajati, se jih je žrtvovalo par za ostale, pa so ga povabili v sosednjo sobo na partijo kart. Debeli trgovec Boltavzar in pek Germounigg sta opazila njegovo polno listnico; začela sta se domenkovati med seboj za majhen „ajns,“ kadar odidejo ostali. Razume se, da je Ciril takoj poprosil, če se jima sme pridružiti; bil je tako vesel, da se lahko postavi vsaj nekje. Kaj je sledilo, ni pomislil več; samo to je vedel še, da je zlezl ob zori na gostilniškem dvorišču jokaje v svoj koleselj in se odpeljal na Janovo s praznim žepom, dočim sta se majala debeluharja grohotaje vsak na svoj dom.

Kes, ki se mu je bil vzdramil spotoma, je bruhal v teh solzah in tem tarnanju vso svojo strahopetnost. „Kaj nam je zdaj storiti? Le kaj nam je početi?“ je hropel Ciril na koncu svoje klaverne povesti, zmerja se s svinjo in ničvrednežem. „Jakop, Jakop, misli ti namesto mene: meša se mi v glavi!“ „Šema!“ je siknil brat zaničljivo. „Kaj tuliš in zvoniš po toči; ne bil bi se rinil vmes! In tudi tako, kakor je — ali se ne sramuješ? Zapravi grunt, pojdi beračit z ženo in otrokom, a napravi k svoji budalosti vsaj nesramen obraz! In to se je štililo za gospoda, hahaha!“ ... Razburjeno je prestopil po sobi, razmahnil z rokami ter dodal čez trenutje: „Dokler spim pod to streho, ji ne zapoje boben, bodi brez skrbi; še to vama uredim, preden pojdem — pokopljeta se pač brez mene“ ... Trdih korakov je odšel k Agi, ki ga je čakala v strahu in trepetu, ter potrdil njeno sumnjo z brezobzirnimi besedami. Nato se je preoblekel, zapregel sam in se odpeljal v mesto k upniku; bil je trgovec, znan s Cirilom po hmeljevi kupčiji. Mirno je stopil predenj, razložil mu stvar pol napak, pol resnično, zahteval kratkomalo podaljšanje in ga dosegel brez težav. Vrnil se je v diru, sloneč široko med blazinami, zadovoljen z uspehom in ponosen nase. Časi, ko se je tresel tudi on za kupček bankovcev, mencal in prosil pred mogotci ter odhajal naposled praznih rok, so mu silili v spomin; kako mrzka je bila ta doba slabosti in plahosti; kako davna in neverjetna se mu je videla zdaj! Danes ovija ljudi okrog prstov, zahteva in dobi, kar hoče; do neba bi zgradil svojo hišo, če bi jo imel kam. Veselil se je notranje izpremembe, s katero ga je bil obdaril včerajšnji dan, in teptal razposajeno po ostankih svoje nežnosti do Age. Moč se je penila v njem, zamiral

je koprnjenja. Proč, proč v prostrani svet — tja, kjer se lomijo stene pred čeli pogumnih! Tam je zrak, svoboda, krasota in visoka šola življenja...

Doma se mu je ponudila nepričakovana slika. Ciril in Aga sta ga čakala v tesnem objetu, plakaje drug v drugega; on je obupaval, ona ga je tolažila z brezmejnimi prigovarjanjem, ki mu sama ni verjela. Strah ju je bil združil kakor pogled v odprto brezno. Ciril se je vrgel pred ženo, bil z glavo ob tla, obtoževaje se in preklinjaje samega sebe; Agi pa se je raztopilo srce in s solzno blaženostjo je pograbila minuto, ki ji ga je približala. Prevdati nista mogla niti zdaj; Cirilovo dejanje se je zdelo obema nepopravljivo, in kakor v blodnji je snoval in zameškal stotero načinov rešitve. Jakopu sta komaj verjela, ko jima je povedal svoj uspeh; še zahvaliti sta se pozabila. On pa je prezirno pomiril brata: „Kar sem mogel jaz, bi storil tudi ti, če bi te bilo kaj prida. Bog nebeški, ali je že videl kdo takšno bedno žival brez hrbtišča?“ Ciril je slonel ob mizi ter buljil mračno v zid. „Ali nisi rekel prej, da pojdeš?“ je izpregovoril čez nekaj časa. „Ne hodi odtod, Jakop, ne hodi, imej usmiljenje z domom; glej, slab človek sem, vedno me vleče nekaj v nepravo stran. Sam čutim, streha se mi poruši nad glavo, ako greš od mene!“ Jakop mu je položil roko na ramo; Aga ju je bila pustila sama. „To je usoda naše hiše: postarala se je, streha se lomi pod grehi, zemlja se je naveličala rodu in grize svoje otroke... Eno bi pomagalo, brat: prepiši vse na Ago in bodi hlapec njen, kakor je bila ona tvoja dekla!“ Ciril je zmajal z glavo: „Zaman! Služila bi mi še bolj ko doslej; pohleven angel je — a jaz potrebujem biča in pesti na tilniku...“

Pomolčal je ter preskočil zdajci: „Vzravnal bi se, prijel se za uzdo — ako bi bilo vse v redu, brez bremena, slišiš? Denarja bi trebalo, mnogo denarja: zamašiti špranje, zaceliti rane in začeti iznova...“ Govoril je, kakor bi se mu bledlo; lice mu je gorelo, iz oči je gledala vročica. „Kako si smešen!“ je vzkliknil Jakop, stopaje trdo gor in dol. „Saj varčuješ laglje, dokler imaš malo; tebi — pa mnogo denarja! Izpokori se, primi sam za motiko, ožuli roke; to naj bo tvoje bogastvo.“ Toda Ciril se ni dal premotiti; z zlokobno trdovratnostjo je razpletal svojo misel. „Prej, ko si bil v mestu, se mi je zdelo vse izgubljeno. Premišljal sem — iskal poti, kako priti do denarja; veš, kaj mi je prišlo na um? Pristava

je zavarovana precej visoko...“ „Za božjo voljo! Ali blazniš?“ Jakop ga je stresel z vso močjo. „Ne blaznim; pametno mislim. Če bi... Takole, kadar bo treskalo.“ Zvito je poškilil na brata. „Kaj praviš? Manjka nam povsod, a pristava nese malo; boljše mnogo na enkrat kakor vsak mesec tisti beraški soldi. In do spomladi — morda se obrne mahoma — saj veš, hmelj in drugo...“ Jakop je skomizgnil in vzel klobuk. „Poslušaj,“ je dejal med vrati, „čuj me: ti blazniš. Lezi v posteljo. Ali veš, kaj govoriš? Sodnija, ječa — kaj pa tisto? Preden pojdeš zažigat, misli na ženo in otroka.“ Zabičil je Agi, naj spravi brata spat. Večer se je smehljal izza hribov; Jakopova ura je prihajala. Stal je pod veliko lipo za skednjem, sopol dišeči zrak v široke prsi ter premišljal ob monotonem petju murnov, kako bo vse, kar se razgrinja naokoli, čez nekaj dni pozabljen dežela. „Za dolgo!“ je mrmral tiho. „Kdo ve, morda se vrnem na stara leta, da poderem Janovo in ga spet sezidam. Jakopovo bi ga krstil, da ne pade kletev na mlado pokolenje...“

VIII.

Črte stez so tonile v mehki dolinski noči; slutnja vihre je visela nad vrhovi drevja in gost oblak je prihajal od obzorja ter ugašal nebeške luči zapovrstjé. Takrat se je razgrnila goščava ob tolmunu in dvoje senc, tesno prizetih druga k drugi, se je spustilo tiho po travniku proti Janovi pristavi. Moški je držal žensko okrog pasu in jo stiskal k sebi. Dišala je opojno kakor pozna roža; sladka megla je puhtela od njenih las in njene oči so se svetlikale v mraku. Za hip in spet za hip je postajal njegov objem tesnejši; vroče telo ga je grelo skozi rahlo, komaj čutno obleko, v kateri je stopala ob njegovi strani kakor gola. Govorila sta tiho in nežno in sleherni šepet je bil kakor poljub, sleherni njenih skupnih korakov kakor vprašanje: kako sva mogla živeti brez te sladkosti? „Liza,“ je mrmral moški žarko, „povej še enkrat, da si mi odpustila!“ „Molči, Jakop! Kako bi bila mogla žalovati za teboj, če bi te bila sovražila? Še rajša sem te imela; in v dnu moje muke je živela vera, da se vrneš k meni.“ „Ta usoda je bila moja moč v vseh zmotah in dvomih; vračam se k tebi, Liza, in ne na smrt, ne na pozabljenje. Vračam se, da podaljšava najino zaroto zoper dolgčas in malodušje na vse žive dni.“ „Stori z mano, kar ti drago; samo da si moj. Če ukažeš, umrem s teboj; če

živiš ti, bom živela: bol, ki si mi jo dal, me je naučila verovati v življenje. Ali si spoznal tudi ti, da je kazala najina ljubezen naprej in navzgor?" „Kako ne bi! V trenutku svojega sklepa, da pojdem v svet, iskat svoje mesto, sem začutil, da ne pojdem ves, ako ne pojdeš ti. Oba žejna, obadva gladna — tako se napotiva, Liza: sreča se ne skriva pred najinimi čekani. Tako vesel sem bil, ko sem storil svoj sklep; vse sem potrgal in oklestil, kar me je vezalo — vse, od sinoči do nocoj. Prost sem, Liza, povedal sem Agi in bratu. Ves zbehan je; pamet se mu ruši kakor grunt in dom. Jutri ga pograbil trdo: toliko mi mora dati, da prideva daleč odtod. Tam je moja skrb." Liza se je odtrgala in plosnila z rokami. „Jakop! Ali je mogoče, da ti še nisem povedala? Da, da, neumnica, na to nisem mislila v svoji sreči! Denar imam, dragi, več ko dovolj za naju; umrl mi je stric brez otrok... Premisli: osem tisočakov! Kamor pojdeva, ne prideva praznih rok; potrpi le še teden dni..."

Objela ju je resnoba življenja; umno in premišljeno sta začela prevdarjati svoj načrt. Jakop ga je gradil z nepobitno zgovornostjo, hladno, pametno, kamenček za kamenčkom. Kako sladko jima je bilo modrovati v dvoje! Stisnila sta se bila na obrnjeno samokolnico pod skednjem. S podu je dišalo po senu; sapa je pometala travnike, rastla od minute do minute in zasipala dvojico s soparno vonjavo zelenja. Šumenje reke se je vtapljalo v vršanju jagnedov ob mostu. Slišala sta, kako bijejo prve kaplje ob deske na slemenu. V daljavi je rohnelo; tuintam je švignilo med oblaki kakor modrikast zmaj. „Nevihta ni več daleč," je menil Jakop. „Na kolena mi pojdi, Liza; objemi me tesno, da te ne bo strah." Gorkota njunih teles se je zčila skozi obleko; tiščala sta se kakor zrastle in molčala dolgo v tej pokojni sladkosti. Nato se je oglašil Jakop zdajci: „Otroka hočem imeti, Liza... S teboj." Božaje mu je potegnila z roko preko čela: „In jaz — s teboj, Jakop... Čuvala bova njegovo zibelko kakor tigra v džungli." „Da, srečen mora biti; nič ne sme oskruniti njegove mladosti. Kadar sem gledal Agino dete, sem mislil sam pri sebi: to je rešitev človekova; roditi novo bitje in mu dati vse, kar so vzeli tebi samemu." Premolknil je. „Pa tvoja mati, Liza?" Zdrznila se je nejevoljno: „Mati ostane tu; zanjo ni leka — ona je kakor Ciril. Kam naj vleče stare grehe? Mari za nama, v novi čas in v

novi svet! Pustim ji toliko, da se preživi v začetku, in zadovoljna bo. Dotlej si opomoreva; stradala pač ne bo nikoli. Rajša ne misliva nanjo nocoj."

Oster tresk ji je pretrgal besedo; v sadovnjaku je zahreščala jablana in se nagnila, zadeta na smrt. Slapovi plohe so prišli tik do njiju ter drevili v hudourniku mimo vogalov. „Tudi nocoj ne bo mogel spati Frbenkelj," se je oglašil Jakop. „On? Samo če je doma!" je menila Liza. „Bog ve, morda ga je zasačilo sredi polja; nemara vedri pod kakim drevesom, pa udari strela in ga ubije. Vedno si mislim, da umre takšne smrti." „Lahka mu bo! Poslušaj — ali govorita kdaj? Oni večer me je oštel zaradi tebe." „Kako more vedeti? Govoriva — saj si lahko misliš, tuintam; odkar sem tu, se je zgodilo samo enkrat. Našel me je ponoči v sadovnjaku; izpozabila sem se bila ter zajokala ob misli nate. Mahoma pa vzraste siromak iz teme; groza me popade — Bog zna, kaj hoče, sem dejala sama pri sebi. On pa momlja, momlja, kima z glavo in mi prigovarja, naj ne žalujem; z Jakopom, pravi, sva stara prijatelja, tikava se; besedo mu rečem, pa te vzame. O pustu, pravi, bo gostija; le glej, da mi spečeš dobro potico, ko bom tvoj svat." „Blagor mu, ki živi srečno v svojem otroštvu; njegova žalost je majhna, njegova radost preprosta in močna. Ali mu nismo vsi podobni, kadar nam je lahko srce?" Jakop je utihnil; dekle mu je položilo roko na usta in se priželo tesneje na njegove prsi. Nevihta je bučala mimo. Treskalo je že v daljavi, dolga trenotja so ločila blisk in grom. Ploha je pojenjevala, oblaki so se bili razmaknili in pokazali kos neba; Jakop je strmel za Lizinim kazalcem v mrak. Ničesar ni mogel opaziti. „Kaj mi kažeš, Liza? Kaj ti je?" je šepnil osuplo. „Nekdo se je plazil v temi proti skednju... Ali se mi je sanjalo?" Gotovo je bil najin siromak; lezel je premočen v svoje zavetje. Pustiva ga počivati; pravijo, da človek ne more zaspati, kadar govore o njem..."

IX.

Že sta bila pozabila Frbenklja; trudna od zaljubljenega šepetanja, sta prisluškovala v noč. Dež je škropil pokrajino s krotkimi kapljicami; včasih se jima je zazdelo, kakor da lazi tam zunaj na tisoče drobnih hroščev, škrabljaže z majčkenimi nožicami. Poredkoma je planil v senco svit daljnega bliska ter obližnil njiju zamišljena,

srečna obraza; grom se je oglašal izza gora kakor godrnjanje zadovoljnega velikana, ki je opravil svoje delo. Zdajci pa je nastavljal Jakop uho: razločno je slišal na podu človeške korake. Liza ga je prišla za desnico: „Poslušaj! Ali nisem rekla prav? Le kaj mu je nocoj, da stika okoli...“ Jakop se je udaril po čelu: „To ni on; v čevljih hodi — čuj, kako škripljejo! Frbenkelj je vedno bos. Hoj! Hooj!“ je zaklical mahoma. „Kdo je na senu? Ali se spraviš precej dol, nepridiprav, ki tlačiš mrvo tujim ljudem!“ Umolknil je; strašna misel se je postavila predenj kakor ognjen steber. „Bog se usmili: tiste besede — prej, doma...“ Koraki na podu so utihnili; povedal bi bil lahko natanko, kje se je ustavil nepovabljenec ob njegovem klicu. Začul je glas, podoben hripavemu, zamolklemu smehu; takrat pa je bušil veter v strešno lino, preselil se skozi špranje in pljusnil v dvojico z valom ostre, žaltave vonjave. „Jakop!“ je kriknila Liza. „To je dim!... Jezus! Ali vidiš — plamen! Gori!“ Turobni vzklik je razparal noč kakor s srpom; dim je zalil prostor, kjer sta sedela; tramovje in zidovje je plesalo v odsevih plamena, ki je silil na dan. „Gori!“ je zategnil glas nekje na polju, „gori, ljudje božji! Udarilo je v Janovo pristavo!“ Jakop se v prvem trenotku ni mogel ganiti. Z naporom je premaknil noge in zagledal vso ploskev travnika na drugi strani preplavljeno z odsvitom. „Vidi se že par minut!“ mu je šinilo po glavi. „In vendar — treščilo ni; slišala bi bila... Ne, bogme; tisto je — o, nesrečnež!“ Ledena struja se mu je ulila po hrbtu; Liza je visela na njem, zamiraje v osuplosti in strahu. V selu se je dvignil hrup: kričanje, plat zvona; Jakop se je začudil, kako da sliši tako razločno: „Saj je vendar par streljajev!“ Zdajci pa je otrese grozo in planil okrog vogala. „Liza!“ se je obrnil že na skoku. „Iz-

gubi se! Pojdi v hišo — to ni zate!“ A Liza je prišla komaj do oreha, ki je stal na dvorišču; oklenila se je debla z obema rokama in odrevenela kakor priraščena, s široko odprtimi očmi.

Jakop ni dvomil o svoji strašni misli. Sramota, razprava pred sodiščem, nesreča vsakine in njenega otroka — vse posledice so stale mahoma pred njegovimi očmi. Mržnja do brata in pozabljenje, ki si ga je bil zapovedal napram Agi, sta se stisnila v ozadje ter prepustila srce trepetu in sočutju. S tremi skoki je dospel pred skedenj; zdelo se mu je, da sliši stokanje, hropenje in teptanje, kakor da bi se borila dva človeka. V prvem hipu je videl samo dim in požrešno lizanje plamena; takoj nato pa je kriknil nekdo v divjem gnevu: „Ne uideš, požigalec! Stoj, falot — stoj! Držite ga, ki je zažgal sam svoje! Držite Jana, požigalca!...“ Glas je bil Frbenkljev. „Ubijem ga, če ne utihne!“ je pomislil Jakop in se zaletel naprej. Takrat pa je treščilo vanj iz dima: planil je človek, podrl ga, omahnil, prestregel se z rokami in zdirjal v noč — toliko da je spoznal Jakop Cirila, bledega ko smrt. Za njim je šinila ogromna, razcapana postava potepuhova, kakor kamen iz frače; padel je čez Jakopa, usekal s čelom po kamenju in se pobral na vse štiri, krvav in omamljen. Bil je podoben zveri; oči so buljile proti sadovnjaku, iz katerega je odmevalo skakanje bežečega Cirila, usta so se mu penila v nepretrganem, blaznem kričanju: „Držite požigalca!“ Jakop ga je prijel za rame, postavil ga na noge: „Molči, Frbenkelj! Za božjo voljo, molči meni na ljubo...“ Hotel mu je položiti roko na usta. Toda bedak, pijan vkoreninjenega kmetskega srda nad požigom in maščevalnosti nad starim sovražnikom, je hlastnil kakor pes, pahnil s pestmi na desno in levo ter se zagnal naprej...

(Konec prihodnjč.)

Rad bi umrl.

(Toskanska.)

Rad bi umrl, ali samo malo,
rad bi umrl, le z okna bi gledal,
rad bi umrl, le med vrati bi slonel,
da vidim, kdo gre za mojim pogrebom,
da vidim, kdo se smeblja in kdo joka.
Rad bi umrl, ali samo malo.

Fl. Golar.

Naše ime.

Spisal dr. J. Jesen.

Pravijo, da so naši pradedi prišli po Dravi in Savi navzgor in so zasedli vse te kraje po alpskih dolinah daleč tja do Mure, do Aniže, do Ina. Kako jim je bilo ime? Ruski letopisci jih imenujejo „Horutane,“ in tudi drugi jim pravijo „Korotanci.“ Kako so se imenovali sami, kako so imenovali svoj jezik? Njih sosedje Nemci so jih nazvali z „Windischen.“ Eni pravijo, da je prišlo ime od tod, ker so pasli črede (Weidende), drugi pa menijo, da je ta beseda od skupnega imena Vendi, kakor so se prvotno imenovali Slovani na jugu. Toda razni zgodovinarji navajajo še celo vrsto drugih imen — po raznih pokrajinah. Kaj pa je z imenom Ilirci? To ime rabijo zgodovinarji teh časov le za južne slovanske narode ob morju na prostoru nekdanje rimske Ilirije. Torej se Slovenci do Trubarjevih časov niso prištevali k Ilircem?

Dokler nismo imeli svoje pisane besede, moremo o tem sklepati le iz tujih virov. Tuji viri pa so v tem oziru nejasni; razcepljenost dežel in narodov na jugu je provzročila zmedo v imenih; ker še nismo imeli pred svetom zapisanega svojega skupnega narodnega imena, so nas imenovali po krajih — naši kraji pa v rimskih časih niso bili del Ilirije.

Toda glej, vzemimo v roke prvi dve slovenski (l. 1550.) tiskani knjigi: Kaj čitamo?

1. „Abecedarium und der Klein Catechismus. In der Windischen Sprach. Ane Buguize, is tih se ty mladi inu preprosti Slovenci mogo lahko v kratkim času brati naučiti... od aniga Parejatila vseh Slouencou...“

„2. Catechismus. In der windischen Sprach sambt einer kürtzen Auslegung in Gesangweiß i. t. d. gestellt durch Philopatridum Illyricum...“

Tu imamo torej naenkrat: „Slovence,“ „windische Sprach“ in „philopatridum Illyricum,“ (kar se pravi po naše „ilirski rodoljub“). In ta ilirski rodoljub je Trubar, ki se je pri svojih prvih dveh knjigah previdno skril za to ime.

Zdaj bi bilo treba napisati celo razpravo, zakaj si je Trubar nadel to ime (če ni že kje napisana). Ali je hotel s tem zmešati sled svojim zasledovalcem, ali je v resnici smatral svojo domovino za Ilirijo, ali je to storil zato, ker so se njegovi predhodniki v Tübingah, ki so bili po rojstvu Istrani (Garbitius in od l. 1540. Flaccius Illyricus) imenovali Ilirce.

Zanimivo bi bilo to na vsak način.

Iz nadaljnjih Trubarjevih knjig namreč razvidimo, da ni niti sebe niti svojega naroda smatral za Ilirce, niti dežele, niti jezika ni smatral za — ilirskega. Celo svojih hrvatskih oz. dalmatinskih sotrudnikov ne imenuje Ilirce.

Trubar sam sebe stalno imenuje Kranjca („skuzi Primoža Trubarja, Kranjca“) ob enem se imenuje „prijatelja Slovencev.“ Jezik, v katerem piše, je windische Sprach, slovenski jezik, lingua slavica. V njegovi deželi se govori slovensko: „vegši del ludi v naši deželi družiga jezika ne zna samuč ta slovenski.“ — „Drugače govore Kranjci, drugače Korošci, drugače Štajerci in Dolenjci ter Bezjaki, drugače Kraševci in Istrijani, drugače Hrvati.“

Vendar rabi navadno Trubar besedo Slovenci bolj v splošnem slovanskem pomenu: „Vsem vernim kerščenikom tiga kranjskiga in slovenskiga jezika mir... prosimo...“ (Gl. o tem dr. Lokarjev članek v „Trubarjevem zborniku“). Trubar je dobro poznal druge Slovane, z Jugoslovani je imel mnogo skupnega dela — vendar Jugoslovane ne imenuje — Ilirce... „Das arm Cristlich und Crobatisch Volk, wölches an den Türkischen Gräntzen und under Türcken in Boßna, in Sernia und in Bulgarien und in denselbigen umbliegenden Ländern wonet (die alle sich der Windischen Sprach gebrauchen und eins das ander nach notturfft versteht) obsega: „das Creinerisch, Illyrisch, Windisch, Crobatisch, Dalmatinisch, Boßnarisch,

Sürrfisch in Bulgarisch Cristlich arm Volck..." Kdo so torej tu Ilirci?

Istotako se drugi sodelavci Trubarjevi ne smatrajo za Ilirce.

Sebastijan Krelj se smatra za Slovenca. Njegova Postilla je „Zdaj prvič verno in zvesto stolmačena in v pravi slovenski jezik prepisana.“ Kot Kraševac je bolj čutil vpliv južnih narečij nego Trubar. Bil je učenec Vlačičev (Illyricus).

Juri Dalmatin je namenil prevod svoje biblije vsem južnim deželam, zato je pridejal razlago o jeziku, „de bi letá „Slovenska biblia“ le tem bujle in dajle med vsemi Slovenci mogla se zastopiti,“ ter je pridejal zadaj „en register, v katerim so za Hrvatou inu drugih Slovenou volo nekatere kranske in druge besede v njih jezik stolmačene, de bodo leté inu druge naše Slovenske buque bule zastopili.“ — Biblija sama nosi naslov, ki nam pove, da so v nji „te pet Mojzesove bukve zdaj prvič iz drugih jezikov v ta Slovenski zvejstu stolmačene... inu z eno potrebno Slovensko predgovorjo...“ Tudi njegov „Sirah“ je „v slovenski jazik stolmačen.“ — „Passion“ je „in die slovenische Sprache verdolmetscht“ in poleg „praefatio germanica“ je tudi „introtuctio carniolica.“

Na polju naše tedanje literature se bolj oglašajo delavci od juga nego od severa naše domovine — in vendar ni med njimi Ilircev. (Vlahovič, Jurišić, Cvečić, Živčić i. t. d.) Tudi hrvatski pomočniki v uraški tiskarni niso Ilirci. Anton Dalmata, Stepan Konzul Istranin se imenujeta po svojih rojstnih deželah in pišeta „hrvatski.“ (Crobatisch). Matija Popović in Ivan Malaševac, ki sta šla tudi pomagat v Urach, sta Srba oz. Uskoka. Pri zadnjih je bilo pred vsem važno vprašanje glagolskih oz. cirilskih knjig, pri čemer ni toliko prišlo v poštev ime jezika in naroda. Čudno je torej, da je „Ghelo patridus Illiricus“. Trubar postal pozneje tak odločen Kranjec. Ali je morebiti temu vzrok njegovo razmerje do Vlačiča (Flaccianismus), Vergerija in Konzula? Tudi sicer ne najdemo imena „ilirski“ pri njih kot skupno ime za jugoslovanske dežele. In vendar je bil čas tako važen — posebno v tujini — da bi bili delavci na istem polju in iz iste domovine sprejeli skupno ime.

Toda zdi se, da se za ilirsko ime niso zavzemali niti prot. Hrvati in Srbi glagoljaši, in

sicer morebiti zato, ker so si ga bili osvojili katoliki in humanisti.

Ime Ilir, ilirski za južne Slované je prišlo v rabo v začetku 15. veka v Italiji in Dalmaciji. Humanisti so namreč s starimi latinskimi knjigami izkopali iz starih knjižnic tudi slavo starih Ilircev. Saj je v velikih bojih od Cezarja do Avgusta igrala Ilirija veliko vlogo. Dyrracchium (sedaj Drač) je tvoril važen prehod v Epir oz. na Grško. In tam se je izbojevala ne ena odločilna bitka. Humanisti so torej nazvali južne dežele ob adrijskem morju, Ilirija in Dalmatinci so to sprejeli. Kmalu pa se je razširilo to ime tudi na druge južne dežele. Vendar ga naši domači zgodovinarji in jezikoslovci takoj niso priznali. To nam pričata Herberstein in Bohorič. Herberstein je l. 1556. izdal knjigo „Rerum moscoviticarum commentarii,“ ki je postala ena prvih in najvažnejših knjig o Rusiji. Herberstein je bil rojen v Ipavi in je znal slovensko; bil je visoko izobražen in učen mož. V svoji knjigi piše o Slovanih sledeče: Slovanski jezik, ki se dandanes imenuje tudi s spačeno besedo „sclauonika lingua“ je zelo razširjen: vsa zemlja, kjer so naseljeni Dalmatinci, Bošujaki, Hrvati in Istriani ter daleč ob adrijskem morju govore ta jezik; istotako Karni, ki jih Benečani imenujejo Karzi (Kraševci) potem Kranjci in Korošci tja do Drave, Štajerci do Gradca in dalje ob Muri tja do Donave; nadalje Mizijci, Srbi, Bulgari in drugi narodi, ki bivajo tam prav do Carigrada.“ Kakor se vidi torej, Herberstein ne pozna Slovanov z imenom Iliri. Ali je morebiti Trubar po njem izpremenil svoje mnenje o Ilirih? Kaj pa Bohorič? V svojem predgovoru govori o Slovanih — a med njimi ni Ilirov. Slovani so mu velik narod. Ime Slavi prihaja od „slava.“ Njegove „arcticae horulae“ obravnavajo „de Latino-Carniolana Literatura,“ iz njih se dobi znanje „Moskoviticae, Rutenicae, Polonicae, Boemicae, Lusaticae linguae cum Dalmatica et Croatica“ — ilirskega sorodnega jezika torej ne pozna. In Bohorič je bil humanist, učen mož. Ali se je držal Herbersteina? Kakor vidimo je torej protestantska doba vkljub „filopatridu iliriku“ in vkljub zvezi z južnimi deželami — ostala na slovenskem-kranjskem stališču v nazorih in v jeziku.

(Konec prihodnjič.)

Gre pomlad.

Gre pomlad na loke in lehe,
od solnca zbleščana,
gre Bogu škrjanček povedat,
da cvete poljana.
Njive so črne, črne,
ozimina temno zelena,
razori se mastno bleščijo
in čakajo volov in pluga
in čakajo semen plodnih,
zdravih in rodni

kot v postelji žena.
Gredó stari kmetje na njive,
– ž njimi so hčere, tihe, zamišljene –
orjejo, orjejo,
težko dihajó volí rdeči in rjavi,
svetloboki in vitorogí,
drobni otroci jih vodijo krotke;
škripljejo kolca, in skače brana –
jaz pa moram na vojsko,
na polja neznana.

Pomladni viharji.

Že plapolajo
viharji pomladni,
modre zastave
se v zraku bleščijo,

daljne planjave
po maku dišijo,
v zarji skopneli
snegovi so zadnji.

Janica, z mano
na jasno poljano!
Zlati so lasci
ti peča bleščeča,

žamet in roža
so lica ti rdeča,
z radostjo gorko
je polje postlano!

Cvete zrak, cvete diš pomladi
in oblaki pleto se kot slak
in april nori po livadi,
zvončkov, vijolic si dal je za trak,
z burjo-nevesto mu pleše korak.
Radost in klik se razlega

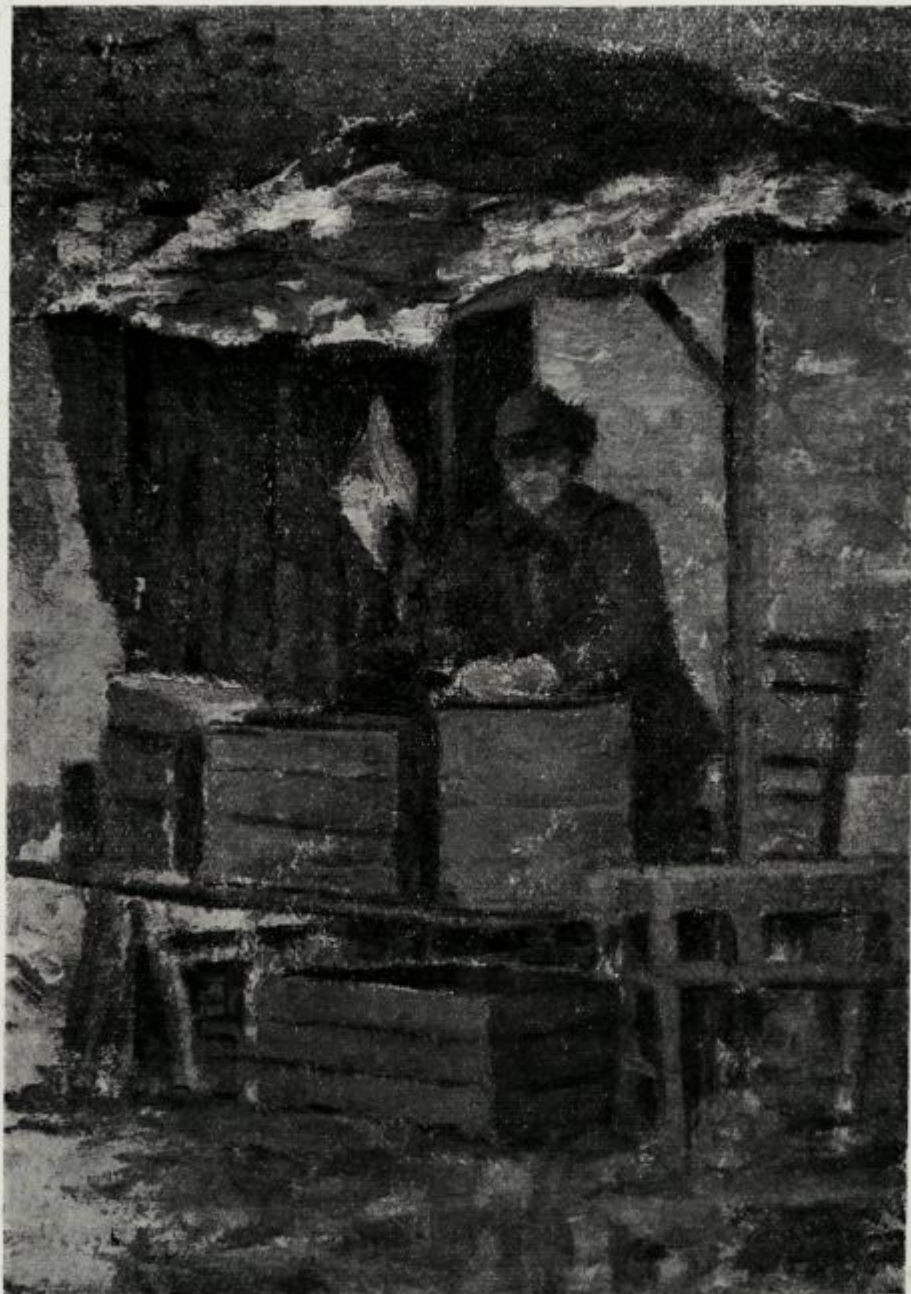
visoko, in zdrami se božje oko,
ki milo, prijazno vso zemljo obsega:
Nebeške se duri v zarji odpro,
v srebrnem oblaku gre Bog čez nebo,
pisani blišč razlije na polje
in rožo ljubezni vrže v srcé.

Svetlo je nebo
pomladnih sanj –
polna je poljana cvetja,
v rožnih se verigah
gaj blešči
sredi žarkega objetja.

V logih pesmi
kosove cveto
in zvenijo v jutrih vedrih –
mlado mi dekle
nasproti gre
z jasno srečo v mladih nedrih.

Fl. Golar.

Srečko Magolič st.:

Kostanjär.

Milan Mrak.

Spisal Ivo Šorli.

(Dalje.)

VI. poglavje.

O velikih počitnicah si z Zoro nista pisala. Milan se je preveč bal, da bi dobila mati tako pismo v roke, in komaj je Zora to razumela, mu je sama tako svetovala; saj se itak vidita že čez kratka dva meseca, ko se vrneti.

No, vrnil se je Milan, a Zora se ni vrnila več. Pisala je gospe Bajčevi teden dni pred začetkom šole, da se je seznanila z novim sodnim adjunktom, lepim in zabavnim gospodom, da sta zaročena in pred zimo da bo že poroka. Naj pozdravi gospa vse znanke in prijatelje in naj jim pove, da je strašno vesela, ko ji ni treba več nazaj na šolske klopi.

Zdaj so vsi občutili, kaj bo pomenila za Milana ta vest in pri Bajčevih so se bali trenutka, ko stopi čez prag in pride vprašat po Zori. In so sklenili, da mu povedo samo, da Zore ne bo več nazaj in da mu ne pokažejo pismo, ko je preveč brezsrčno. Pa mogoče, da mu bo Zora tudi sama pisala. Sploh pa naj odpravita sama med seboj.

In tako so storili. Ko je Milan prišel, so mu rekli samo, da Zore ne bo več. Očitno je prebledel. In ker je čutil, da se ne bo mogel premagovati, se je naglo poslovil. In je sedel tja in je napisal dolgo, od solz vse premočeno pismo. Kako da ne pride? Zakaj da ne pride? Kje in kdaj se bosta videla? In da ne more živeti brez nje. In da pride kamor hoče za njo, da se pomenita. In kako jo ljubi, in kako je hrepenel cele počitnice po njej, in kako jo ljubi, in kako zdaj trpi.

Čez tri dni je prejel odgovor od Zore: ona da skoro ne more razumeti njegovega pisma. Po kaj mu gospa Bajčeva ni povedala, da je že zaročena in da se v kratkem poroči? Taka obzirnost se ji zdi vendar malo smešna. Bo pa to vest vendar tudi prenesel, — saj je lani prenesel žalostno poročilo, da ga je zapustila Tinica. Mogoče pa da le najde tudi letos kako Lojzko ali Irmo, da

pojde k njej jokati, ker ga je Zora zapustila? Pa naj rajši ne stori, ker tega ženske nikdar ne odpustijo. In mu še to pove, da ni prav čisto nič izgubil, ko je ni nazaj: letos bi bila itak pretrgala zveze z njim. Njej se hoče veselih in zabavnih moških, — njuna značaja se torej ne strinjata. Naj si poišče tudi on kaj bolj primerne. In naj bo srčno pozdravljen in zagotovljen, da mu bo vedno hranila prijazen spomin. P. S. Naj ji ne piše več, ker bi morala iz obzirnov do svojega ženina vrniti vsako pismo neodprto.

Milanu je padlo pismo iz rok. In zgrudil se je čez posteljo in je jokal, jokal...

Skraja je mislil, da je zanj vse končano na svetu. Topo je strmel pred se, in vse stvari so se mu zdele zavite v temen ovoj. In sredi vsega življenja je sedel sam, tako brezkončno sam... Kakor da ga je nekaj odtrgalo od suhe zemlje in potegnilo daleč noter na sredo ogromne reke, tiho tekoče in potuhnjeno šumeče... Kje tam daleč so bregovi... „O, mati, da morem vsaj k tebi, da čutim blizu sebe tvoj mili obraz, da hodi tvoje srce okrog mene kakor dobrotna lučka v tem somraku!“

Toda življenje ga je gnalo naprej, naprej... Prišla je ura, ko je bilo treba vzeti knjige pod pazduho in iti, treba je bilo odgovarjati, če je bil vprašan, treba se je bilo pripravljati na drugi dan, treba je bilo živeti, boriti se, misliti, čutiti stvari, ki niso imele ničesar skupnega z njegovo bolestjo.

In sam ni vedel, kdaj se je zgodilo, da rana ni več tako ostro skelela, da se je začel celo širiti čudno topel občutek okrog nje. In zazdelo se mu je, da je priplaval nekam, kjer se je ustavil kakor na mehke močvirju, in da je bilo že več in več cvetja, čeprav bledega in bolnega okrog njega... In roka mu je trudno segla ponj in ga je nabirala... In to cvetje je bilo kakor čarni lek...

Urednik leposlovnega lista mu je pisal, da so pesmice še silno mlade, a veje iz njih topel vonj in da jih rad priobči.

In tako je bil Milan zdaj pravi resničen pesnik. „To je „Radko Semjonov“!“ so govorili tovariši onim, ki tega še niso vedeli, ko je šel tih in mrk mimo njih...

Zakaj zdaj je hodil Milan še bolj mračen in tih po ulicah nego kdaj prej in tesno zaviti v črn havelok, kakor da mu je neprestano mrzlo... Čutil je dobro, da zdaj vsakdo mora razumeti in spoštovati njegovo bol... In če ga je zadel zunaj topel pogled iz sočutnih lepih oči, ga je vzel v srce in ga je nesel domov...

In tako je živel celih troje let. Samo tam gori na vedri domači planoti je vrgel črno togo trpljenja s sebe in je bil med veselimi vesel; kmet bi bil njegovo mrkost občutil kot prevzetnost ali kvečemu kot učenost, a na tem Milanu ni bilo. Pravo razumevanje in uvaževanje svoje boli je smel pričakovati samo v mestu.

Včasih ga je pač obšlo spoznanje, da je vendar škoda, ko tako izgublja svoja mlada leta; in že bi se mu bil tuintam obrnil korak nazaj tja noter v cvetoče in zvoneče življenje. Toda na pragu mu je vselej ustavil nogo čuden čut, — pol strah, ali bi ne bil drugemu na potu in oni njemu, ko so se že tako odvadili drug drugega, pol pomislek, da bi mu kdo mogel očitati, da se je tudi doslej le delal žalostnega in nesrečnega, če bi zdaj naenkrat pokazal veder obraz... Sicer pa mu do vsega tega, kar je veselilo njegove tovarše: vse to veselo prepevanje pri vinu, šale in smehi, razposajenost in brezskrbnost, ni bilo dosti mar, — samo po ljubezni mu je bilo dolgočas... In storilo se mu je včasih, ko je videl v lepem očesu tih klic, da bi stopil tiho tja in šel za njim; ali tudi ob takih izkušnjavah je vselej obstal sredi pota in je pomislil:... Ali ni občutil že lani, da je ugasnil radi ene same v vseh očeh, ki so ga iskale, naenkrat ta pritajeni globoki svit?... In naj so mu potem svetile tiste ene oči še tako žarko v dušo, — ta vseobča, četudi daljna svitloba iz dvajset, trideset vdanih lučk se je njegovemu srcu bolj sladko prilegala...

Zakaj tako je bilo njegovo srce in zato je stopal rajši tih in mrk in tesno v svoj črni plašč zaviti skozi ta bujno obsvetljeni somrak...

In končno že skoro samo iz navade... In tudi ljudje so se ga navadili gledati tako. In se jim ni zdel niti več zanimiv, ker so se ga bili navadili gledati tako... pusteža, dolgočasneža...

Milanu se je včasih celo zazdelo, da mora pogledati ljudi tako umeti in neprijetno čustvo ga

je obšlo. Toda pomagati si ni mogel več, si ni znal več. In zato si je končno samo še želel, da bi bilo čim prej konec teh izgubljenih let. Tam zadaj se je svetilo novo, bujno življenje...

VII. poglavje.

Po maturi je prišel Milan na počitnice domov. Kam jo krene zdaj? Zdaj ima priliko, da pokaže, če je res do dna srca bolan: — tam ga čakajo temna vrata... Pojde noter in vse življenje bo hodil vstran od sveta...

Pa tudi če mu je samo do poze, pojde tja noter; ves svet ostrmi in poreče: ona-le afera pred šesto šolo ga je bila v resnici do konca potrla. In s strtim srcem se je umaknil zdaj življenju, da služi Bogu, — Bogu in svojemu bližnjemu...

A Milan molči, — tudi materine prosee vanj uprte oči vprašujejo zaman...

Drugače pa je postal Milan skoro zgovoren človek. In vse bolj smelo in samozavestno gleda v svet. Kupil si je lovsko obleko in lovsko puško in se potika po cele dneve po gozdih in pašnikih okrog. Včasih ga ni od jutra do večera domov. In ljudje se čudijo...

„Pa kako da si se ravno zdaj to izmislil?“ ga vpraša mati; kakor da ne tiči nič drugega za temi besedami.

„Zakaj pa ravno zdaj ne? Zdaj sem prost človek in storim lahko, kar hočem!“ odgovori Milan malo razdraženo.

Kaj mati res še ne razume? Saj ni bil zadnji vzrok, da se je izpremenil v lovca, tudi ta, da delikatno namigne, da misli še rabiti posvetne obleke...

Ali že drugi dan je moral izvedeti, da ga niso ne mati ne drugi razumeli. Odšel je bil že pred poldnem s puško čez rame od doma in jo krenil tja na vzhodno stran. Bil je že daleč notri v gozdu, ko se mu je zazdelo, da je pes nekaj spodil. Toliko se ga je bila že prijela lovska strast, da ni mislil zdaj na nič drugega, nego da bi prišel do strele. In lomil je z vso naglico dalje in dalje skozi grmičevje in robidovje. Naenkrat je zagledal večjo lovsko družbo tik pred seboj: dve mlajši, dve starejši dami, enega mladega in enega starega gospoda. In sprevidel je, da je bil moral priti že do gozda grofov Calmerijev, ki so imeli tu doli v dolini svoj grad. V zadregi je pozdravil in se je hotel obrniti, ko ga je ustavil glasen klic starega gospoda:

„Hola, gospod sosed, — po starih lovskih postavah si moramo vendar voščiti lovsko srečo!“

Stari gospod se je dobrodušno smejal in je prihajal bliže. Milan je čutil, da ga mora prehiteti, in je stopil naglo tja. Odkril se je zopet in se je predstavil. Stari gospod je bil grof Calmeri sam.

„A, saj sem si mislil, da ste vi! Potem se pa takorekoč že poznamo. Vaš gospod župnik je bil v sredo pri nas in je pripovedoval o vas!“ je rekel grof. „Dovolite no — —“ je pristavil in je gospodo seznanil. Mlajši gospod je bil neki inženir, ena starejših dam grofova sestra, druga neka grofica bogvekaka, — Milan ni razumel imena, — najmlajša je bila neka kontesa, a zadnja grofova daljna nečakinja baronica Kowalska. To ime je Milan dobro slišal, ker je kljub zmedenosti nehote pazil nanj: kljub zmedenosti je prvi hip ostrmel nad lepoto tega čudovitega orijentalkega obraza.

„A, to je ta gospod, ki je letos dovršil gimnazijo in ki gre zdaj v semenišče!“ se je oglasila prva ravno ona.

Milan je ves zardel. Tako mu je bilo, da bi bil v tem hipu najbrže vse zatajil, tudi če bi bil prej res nameraval, samo da bi mogel zdaj reči ne.

„Jaz nisém tisti?“ je zajeceljal. „Mogoče gospoda misli nekega mojega sošolca, tudi od nas — —“

„Ne, dovolite, prav vas je imenoval gospod župnik. Saj poznam vašega gospoda očeta že bogvekaj let!“ ga je ustavil grof. „Sicer pa saj bi ne bilo nič hudega!“ se je zasmel.

Milan se je bil med tem že malo opogumil in z mirnim nasmehom je rekel:

„Mene ni o tem še nihče vprašal in jaz nisem še z nikomur govoril. Ne vem potem, kako more gospod župnik — —“

„Pa saj bi bila tudi škoda!“ se je oglasila naenkrat baronica, da je samo potegnili Milanove oči tja. Videl je, da ga lepa debeluška gleda s porednim nasmehom in s smejočimi se očmi.

Zopet je zardel. Baronico pa je zadel od stare tete zelo karajoč pogled.

„Za službo božjo ni nikogar škoda!“ je rekla strogo.

A mlada gospa se očitno ni dala motiti.

„In kaj nameravate mesto tega?“ je vprašala.

„Jaz mislim iti študirat,“ je odgovoril Milan.

„Človek laže izvrši, ko ni treba biti vedno na vseučilišču.“

A grofa to očitno ni več zanimalo.

„Kako pa z lovom kaj? Koliko ste letos že pobili?“ je vprašal.

„Malo, gospod grof, ko sem šele začetnik. Tri verice in nekaj ptičev, to je doslej ves moj plen. Sicer pa se mi zdi, da je tako malo divjačine — —“

„To se vam samo zdi, oprostite!“ se je zasmel stari. „Najbrže še nimate prave šole. Saj res, — če vas veseli, pridite v ponedeljek k nam. Imamo prvi večji lov,“ je prijazno pristavil.

Milan se je zmedeno priklonil.

„Pa ni treba nič ceremonij! Veste kaj, kar tu gori nas počakajte, da ne boste delali dveh poti. Ali že ob kakih šestih zjutraj bi morali biti tu. Potem gremo tu gori čez gozd. Rad bi, da bi nas bilo malo več.“

Milan je obečal in se je poslovil. Ko mu je dala baronica roko, ga je pogledala iz polzastrih oči in lahek nasmešek se ji je pozibal okrog polnih ustnic.

Milan se je vzpel naglo na prvo brdo, ki je segalo daleč ven s strmine. „Kakor bi bil dal Bog nogo čez nogo“, so rekli ljudje. In tam je šel prav na konec kolena in se je ustavil na njem. Svet se je spuščal na obeh straneh slemena in spredaj še bolj strmo nego tam zadaj navzdol. Od tu se je videlo na vse strani v široko dolino, po sredi katere se je počasi valila lena zelena reka. Tam v ozadju so se dvigali nevisoki hribi nad belimi vasm, na desno in levo pa se je raztezal širok, malo valovit svet, — same njive vinogradi in zelena polja. Na to stran, tik pod gozdom in še skoraj ves skrit v drevju pa je stal na nizkem holmcu ponosni grad grofov Calmerijev.

Milan je gledal dolgo dol. Potem je zmajal z glavo in se je počasi napotil proti domu...

VIII. poglavje.

Kakor je sicer Milan v prvem hipu grofovo povabilo z nekim veseljem sprejel, — sam ne bi bil vedel, ali omamljen lepote baronice ali mogoče tudi radi imenitosti povabila samega, — čim bolj je premišljeval, bolj mu je bilo žal, da se ni bil še pravočasno skril.

Kaj mu bo vsa ta visoka družba! Naj bo grof sam še tako ljubezniv človek, opazil je bil, da so bili vsi drugi precej hladni ž njim! Obe stari dami že celo, ona mlada kontesa in inženir kakor da ga ne vidita, in če dobro pomisli: tudi

v baroničinem smehljaju se je skrivalo nekaj ironičnega... Najbrže jo je zabavala njegova nerodnost... Seve, nerodnosti ne vidi vsak dan, — ne pri svojih kavalirjih, a niti pri svojih lakajih ne.

Pa sedaj je kajpak moral iti. Povedal je tudi očetu o povabilu.

„No, sedaj se pa že vidi, da si nekaj,“ se je zadovoljno zasmejal oče.

„In dobro je, da se spoznaš z gospodom grofom. Ne le da je resnično prijazen gospod, — jaz bi rekel, da sva midva skoro prijatelja postala tekom let, — tudi pomaga ti lahko kdaj, ko ima znanja na vseh straneh. Če ti bo namreč treba —“ je malo lokavo pristavil.

Milan pa je vstal in je šel ven, da bi pogovor menda ne prišel na ono točko, ki se je je še tako bal.

V ponedeljek se je odpravil že pred prvim svitom. Do grofovega gozda je bilo dve uri dobre hoje.

Tam ni bilo še nikogar. Šel je na kraj brda in je gledal v dolino. Nad reko se je izgubljala lahka meglica, vse drugo okrog se je svetilo v jutranjem solncu. Ravno se je vlekel ob reki tja črn vlak in je počasi pihal kosmiče dimov v zrak. Majčkeni vozički so se vrteli po belih cestah sem in tja.

Pa ni bilo treba dolgo čakati. Že je videl Milan speti po ozki stezi izza grofovske grajščine gor precej dolgo vrsto gosposkih ljudi. Tam doli že, kjer se je obrnila pot pod drevje, so ga oni zapazili in nekateri so mu mahali gor. Bilo je šest gospodov in pet dam.

Sedel je, si prižgal cigareto, — šele poskušaval je, a se mu je zdelo, da od tega puhanja ne bo posebnega užitka, — in je čakal.

Že čez malo časa se je prikazal, zdaj že čisto blizu, iz gozda visok gospod, — Milan je spoznal elegantnega advokata iz mesta v njem. Potem so prišle tri dame, vse še mlade, — ni jih poznal. Tudi od drugih je spoznal od tu samo še grofa, baronica Kowalsko, in če se ni motil, precej debelušnega zdravnika iz trga, ki je hodil zadnji.

Evo zdaj so bili tu. Šel jim je naproti. Res: poleg grofa, advokata in zdravnika ter baronice, inženirja in kontese od zadnjič so bili še neki nadporočnik v lovski obleki ter ženi advokatova, zdravnikova in neka druga dama iz mesta. Milan je z veseljem videl, da obeh starih dam od zadnjič ni bilo. In razen grofa in zdravnika so bili vsi bolj mladi ljudje. In še nekaj je Milanu ugajalo:

poleg grofa, pri katerem pa se človek radi njegove ljubeznivosti tega niti zavedal ni, so bili v celi družbi od aristokracije samo še kontesa in baronica, a tudi ta je bila brez one rezerviranosti, brez kateri si Milan ni mogel misliti aristokratov, vsaj kolikor jih je poznal po svojih treh sošolcih in njih ljudeh, ki so bili nekolikokrat povabili k sebi tudi njega in Komarja kot prvaka razreda.

Družba se je po kratkem odmoru obrnila po položnejši in malo širši poti čez gozd. Milan je gledal, komu bi se pridružil. Naenkrat se je obrnila proti njemu baronica, ki ga je bila prej zelo prijazno, skoro domače pozdravila, a se je bila potem zapletla v pogovor z eno dam.

„Gospod Mrak, jaz imam z vami govoriti nekaj poslovnega in je najbolje, da odpraviva takoj,“ je rekla in je počakala ž njim, da so šli drugi naprej.

Milan je stopal tik zanjo, včasih lahko celo skoro všttric. In gledal je ves čas na njeno nepreveč visoko in nekoliko obilno postavo, — človek bi rekel, skoro nekoliko preveč obilno, če bi ne bila tudi ta mehka in prožna obilnost v tako čudovitem skladu z njenim obrazom, obrazom odaliske, kakor jih je poznal Milan s slik...

„Gospod Mrak!“ je začela čez malo časa. „Zadnjič ste rekli, da mislite študirati jus in to ravno zato, da vam ne bo treba biti vedno na univerzi.“

„Da, gospa baronica,“ je pritrdil začuden, da govori o tem.

„Pa kako si mislite to urediti, če smem vprašati? Videli boste potem, čemu vprašujem.“

Milan ni vedel, kam hoče, in ni vedel kako bi odgovoril...

Pomagala mu je:

„To se pravi, ali mislite iti že letos za ves čas na univerzo?“

„Ne, gospa baronica, ravno letos še nisem mislil iti. Vpisati se seveda moram, a potem bi se vrnil domov, da očeta preveč ne stanem; ali pa bi si našel v Gorici kake inštrukcije. Ne bi bil bil rad očetu preveč v nadlogo.“

Milan je zdaj že laže govoril: zazdelo se mu je bilo, kaj bi se lahko razvilo iz tega pogovora.

„Evo to me zanima. Čula sem že, da ste bili na gimnaziji vedno odličnjak in vam bi torej poučevanje ne delalo težkoč. In zdaj mi povejte, ali bi hoteli sprejeti tako poučevanje, tudi če ne bi mogli biti vedno v mestu?“

Milanu se je zasvetilo lepo upanje, da je morda že preskrbljen, in živahno je odgovoril:

„Seveda bi sprejel, gospa baronica. Ali sem v mestu ali ne, mi je vseeno. In če bi imel že nekaj stalnega, bi mi doma delali manj neprijetnosti, zdaj ko...“

„A zdaj ko jim poveste, da ne greste za duhovnika!“ se je nasmehnila. „Razumem. In zdaj vam stavim svoj predlog: imam namreč dečka, ki ga letos vpišem na gimnazijo. Ker pa ne maram biti vezana na stalno bivališče, naj se privatno uči. Letos na primer mislim ostati do zime pri stricu, da se naužijem zopet enkrat jeseni na deželi. Potem pojdemo v Opatijo in odtod ne vem še kam. Nekaj mesecev bomo seveda tudi na Dunaju, kjer boste hodili lahko na predavanja. Da, še to Vam moram povedati: živim sama s sinom, s teto, ki ste jo zadnjič spoznali, in včasih pride k nam še neki moj stari stric. Čisto mala družinica torej. Vso preskrbo boste imeli seveda pri nas, kar se pa honorarja tiče, se menda tudi ne spremo. Sicer pa lahko tudi precej precizirate...“

„O, prosim, gospa baronica, to je popolnoma postranska stvar!“ jo je ustavil Milan. V hipu se mu je razgrnilo pred očmi prekrasno življenje, ki ga čaka. In vse drugo mu je bilo v tem hipu res vse eno.

„No, že napravimo, da bo prav!“ se je nasmehnila baronica. „Toda z očetom morate še govoriti seveda!“

„To že, ali to pojde zdaj zelo lahko!“ je rekel Milan brezskrbno. „Zdaj, ko mu povem, da mu ne bom na ramenih, bo še zadovoljen. Z materjo pa tudi...“

„Nó, to boste že sami uredili!“ ga je prekinila. In Milanu se je zdelo, da s tako hladnim glasom, kakor bi mu hotela takoj dati razumeti, da je vse drugo njegov posel, in da je ona zdaj najela samo učitelja svojemu dečku. In potem je z ravno takim glasom pristavila:

„Blagovolite torej govoriti s svojimi doma in javite mi čimprej, da se vem ravnati. S poukom bi začeli okrog petnajstega septembra, kakor na gimnaziji.“

„Da... samo da bi pozneje, v oktobru, moral prositi malo dopusta, da se pojdem vpisat na univerzo...“

„Pa to se razume!“ je rekla baronica. „Sploh pa se pogovorimo pozneje o vsem. Govorite z

očetom in pridite čim prej k nam, da uredimo. Vsaj do nedelje, če morete, prosim!“

Milan se je priklonil in šla sta naprej.

„Gospod doktor!“, je baronica poklicala advokata. Ta se je ustavil in je počakal.

„Z gospodom abiturijentom se bova menda pogodila!“ mu je rekla in potem se je obrnila k Milanu: „Gospod doktor vas je namreč prav toplo priporočil.“

Milan se je odvetniku zahvalil. Ko sta se pa pozneje sama našla gori na planoti, ga je prosil Milan, da bi mu pojasnil, če more, domače razmere v hiši, v katero pride.

„Advokat se je nasmehnil:

„Kako to mislite?“

No, mislim, ali je gospa udova ali..., ko gospoda nič ne omenja.“

Advokat se je zasmejal.

„Kaj pa vas to toliko zanima? No, pa nazadnje imate prav. Da ne napravite kakega nerodnega vprašanja namreč. Toda prosim vas, da obdržite to zase: baronica je prišla k stricu, ker je njena tožba na ločitev zakona proti baronu v teku. Vzroki so stranska stvar. Vsekakor baronico ne zadene nobena krivda in mali baron ostane pri njej. Videti je zelo nadarjen in dober dečko. Na vsak način je vam le častitati. Vse prosto in še šestdeset kron na mesec; mislim, da si boljšega ne morete želeti!“

Milan je bil zadovoljen, da je govoril z advokatom, ker je tako izvedel prav vse, kar mu je bilo potrebno radi razgovora z očetom. Laže mu bo zdaj stopiti pred njega in mater ter reči: ako si tudi izberem drugo pot, nego ste se jo vi želeli, stroške nosim sam.

Zato je bil tudi ves dan srečen in vesel, čeprav bi ne bil mogel reči, da mu družba bogve kako ugaja. Sicer so bile posebno one tri mestne dame zelo ljubeznjive z njim, toda občutil je vendar le preveč, da je za te ljudi premalo in premlad. No, na tem, da bi se silil naprej, mu tako ni bilo in mirno ždeč na svojem prostoru se je smejal z drugimi vred grofovemu neprestanemu čeburanju. Včasih mu je nehote ušel pogled na obraz lepe baronice. Enkrat so se jima za hip srečale oči...

Ali je to videl ali bogsigavedi zakaj je napravil zdravnik to-le opazko:

„Poglejte gospoda: zdi se mi, da nisem videl še nikdar v življenju slučaja, da bi si bilo

dvoje oči tako podobnih, kakor so si oči gospe baronice in gospoda Mraka.“

Vsa družba je nehote pogledala tja in je nehote primerjala; a čutili so vendar vsi, da je bila ta zdravnikova opazka malo na mestu, in nastal je molk. Milan je bil ves rdeč in je gledal v tla.

Ali že se je zaslišal advokatov gladki glas:

„Ti, prijatelj zdravnik, taki pokloni tako mlademu človeku, kakor je gospod Mrak, na nikak način niso na zdravje!“

„O prosim!“ se je zasmel zdravnik. „Jaz sem primerjal seveda samo medicinsko. Samo glede na barvo in na velikost. Ali recimo tako kakor Homer, ki je primerjal najlepše ženske oči celo z živalskimi.“

„Alo, alo! doktore, ti skakaš iz ekstrema v ekstrem!“ se je zasmel advokat. „Zdaj si gospoda Mraka pa naravnost ubil!“

Družba se je smejala in dobra volja se je vrnila. Pogovor je prišel na oči srne, posebno umirajoče srne. In Milan je omenil, da je čital nedavno o Octave Mirbeau-ju, da pravi Abbé Jules svojemu nečaku, ki mori ptiče: „Poglej samo enkrat ptiču v oko in nobenega več ne umoriš!“ To je pripovedoval s toplim, čutečim glasom in dame so ga poslušale z ljubeznivim zanimanjem.

„To velja tudi za abiturijenta, kaj ne, častite dame!“ se je oglasil advokat z resnobnim glasom.

Damam so se za hip malo zbegale oči, ali zasmejala se je zopet vsa družba.

„O, gospod doktor, vi ste grozni! je vzklikala zdravnica.“

Milan pa se je jezil, da je po svoji nerodnosti obrnil zopet pozornost nase, in obečal si je, da ne poreče nobene več. A čutil je vseeno z zadovoljnostjo, da so mu dame iz mesta naklonjene. Tudi baroničin nekoliko ironični nasmeh ni bil neprijazen.

Družba se je dvignila in Milan se je oddahnil. Čudno truden je bil postal sredi teh veselih in neprestano govorečih ljudij in čutil je potrebo po samoti. Sklenil je, da se bo spodaj na razpotju skušal kako opravičiti, če bi ga silili, da gre tudi on z družbo v grajščino.

Pa ga niso preveč silili. Grof je sicer res odkritosrčno protestiral, da bi se tako odtegnil tudi večerji, a potem je vpošteval, da bi bilo Milanu res nerodno hoditi po noči dve uri skozi to samoto. In tako se je Milan poslovil na istem mestu, kjer so se bili davi sestali.

„Ali smem priti že pojutranjem?“ je vprašal baronico, ko mu je dala roko v slovo.

„Kakor sem rekla: čim prej, gospod Mrak. Sicer pa se mi itak zdi, da je stvar zaključena!“ mu je rekla prijazno. In pogledala mu je še enkrat naravnost v oči in okrog ustnic se ji je zazibal zopet oni čudno ironični nasmeh.

(Dalje prihodnjič.)

In hipoma — —

In hipoma je umrla glasna šala,
nad naju legle tuje so oblasti,
pohlevna, krotka si se mi udala
v ravno razvneti, mladi, plahi strasti.

Oči so ti požare nove vnele
in lica so gorela želj in srama,
molčale ustne so okamenele.
Daleč nad sabo bila sva in z nama

dih ljubljenega, dragega imena,
src, ki so našla se, glasni utripi,
nebes predslutnja v mrzlici plamena. — —
O vseh naslad bogati, bežni hipi!

A padla sva nazaj iz visočine.
Upehane so dvigale se grudi
in s solzami močila si blazine.
Zelo si bila žalostna. Jaz tudi.

Potem sva se ločila; kratko, hladno,
kot bi se sploh nikdar poznala ne bi.
Moj bog, kako življenje je navadno!
A včasih poje še spomin o tebi...

Pavel Golia.

A. G. Matoš.

Spisal dr. Fr. Ilešič.

(Dalje.)

V tem svojem idealizmu pravi klasično o poljskem koncertistu Paderewskem: „Paderewski je torej realist ali sinteza novca in talenta, med financijo in muziko, med zlatim teletom in zlatimi ideali“ (143). A ironično pravi o Kubeliku: „Kubelik je velikan, ker zgrče novce kakor banpir, a Lisinski je idiot, ker umira od bede, pa še v Jurijevski ulici“ (132, stara ulica v Zagrebu).

Financijski računar bo polagoma tudi lepoto del na financijski kalup, n. pr. lepo žensko nogo. „Ej, ovaka koljena nisu, da se o njima referira kao o dosadnim knjigama, nego da ih obujmeš pobožnošću trojanskog junaka i opjevaš lesbijskom strofom, čistom kao olimpijski snijeg, i vrelom kao Sapfin znoj! A kada se sjetim, da je koji moderni ekonom možda već izumio tarif za to dijansko stopalo (Isadore Duncan), dodje mi, da s pjesnikom zakukam za vremenom, kada pjevači i umjetnici bijahu izabranici bogova i heraira“ (137). —

V to dobo staroklasičnih pesniških bogov in hetair se je Matoš rad zagledaval. Večno ista priroda mu po svojih sapicah in svojih cveticah veže misel z njo. „Ove pčelice vuku zrakom iste arkadijske zvukove kao u blaženo doba, kada sisahu med sa božanskih uspavanih usana mladog Platona. Kora ovog drveta je ista kao ona, pod kojom se slušale kucanje srca metamorfozovane nimfe. Akantus, divni cvijet, zadržao je klasičnu harmoniju svojih skladnih crta. I sunce ovo je planet Homerov, ali bogovi, proljetni stari bogovi padoše u bogomračje u panbeotiji novoga doba, upropaštujući kao demoni svoje budioce poput Shelleya, Höderlina i Nietzschea. Eolova metalna „harfa“ u vinogradu, što na lozi već pušta suze, Eolova harfa na vjetru nosi čemernu pjesmu drevnog paganskog boga, tužeći kao Pan na smrti, u boji zvukova zamuknule pjesme u atenskim tragedijama. Ta pjesma vjetra je elegija izgubljenog proljeća i slobode. Sjetite se stare Atene, slobodnog kazališta Aristofanovog,

apsolutno slobodnog života sofista i cinika, imitatora životinjske nekonvencionalnosti, pa ćete naći naš jezuitski, puritanski i licemjerni vijek grdnim jednim robovanjem usupret frazama o slobodi“ (34/35).

Ko mu zadehte v sobo pestumske rože, sicilski vinogradi in bele lilije, ki jih je ljubil Gospod okoli vod judejskih in galilejskih, vidi v zlatem večeru zlati Damask kakor v čaši rujnega vinca, sluša siringe in piščali Teokratovih pastirjev v sicilskih vinjagah in čuje Demostenov junaški plač v strogih ritmičev večne Akropole (33/34). Ob zorečem žitu zafantazira:

„Žito zrelo, žito leluja se kao u vrijeme faraona, starca Laerta i rimskih šljivarskih vitezoza, dvije ptice narodne naše pjesme lete prama modrini naših gora u kopreni domaćeg ambrozij-skog zraka“ (73). Da,

„Sunce ovo je planet Homerov“ (35).

Flanêru Matošu mora Helada biti že zato draga, ker je flanêrska, odisejska. Njen Sokrat je „grdan“ flanêr in zato tolik modrec. „Skita po brbljavim trijemovima i pazarima, čereta s fićifićem Alkibiadom i s heterama, poziva sam sebe u goste, zabavlja Aristofana i prima na nepopravljivu, flanêrsku čelu sadržaje ljubomornih vaza Ksantipinih“ (84).

Pa je li so njegove vizije pravo razkritje prave Helade? Winckelmann in Renan in berlinski profesor Willamowitz so se s tem bavili; pa prišla je tudi Isadora Duncan iz Avstralije, v plesu prikazujoč helenizam, ter se je, ta avstralska Aspazija, šetala golonoga v družbi anglosaskih Alkibiadov in Kritonov brez strahu in porogljive senčice Aristofanove. Od avstralskega dekleta da bi se učile gornje kapacitete s svojo Evropo vred, kako je treba mešati sveti prah tragikov! Ona pa jim odgovori: „(Taj Vaš švapski pedagog, školnik Willamowitz) nije Helen, a ako je Helen, on je Aleksandrinac, jer tek u tom gradu bijaše gramatičara, kaošto je poštovani

Willamowitz. Postavite mene i tog pedanta pred poprsje mudrog Sokrata u Louvru, i tako mi ljepote, ako taj mramorni strukovnjak ne rekne, da sam je prava pravcata Atenjanka, a poštovani profesor da je švabski moljac. Jer ja sam lijepa kao nimfa, ja sam krasna, dobra i modra, ja sam Kalokagatija, i ako (nisam? Pis.) rodjena u zemlji pigmeja, kiklopskih ovaca i apolonskih goveda" (132/133). In Isadora pokaže Matošu svojo marmorno, atiško in bahantsko nogo, Matoš se spomni Aristipa in pozabi modernega Grka, veleučnega Willamowitza. „Eh, pravilni „vadli“ su duhovitiji, helenskiji, klasičniji od svih profesora. Mlade noge su najbolja lekcija ne samo grčkog, nego svih jezika. Je li da je tako, gospodo stari amatêri i vi, gospodo ljubavnici, moja braćo?“ —

Duhovita flanerija in šola sta si in si pač morata biti nasprotni. Zato vsi Matoši čez šolo zabavljajo — subjektivno umevno, objektivno po krivici — a šola rada z molkom usmiljenja govori o Odisejcih. Naš Matoš uči: „Nisam našao velike razlike izmedju školskih satova i karcera. Jedne i druge sam morao odsedjeti, pa dok sam u školi bio u svojim meditacijama smetan po-

fesorskim nametanjem, u karceru mogah drijemati, razmišljati o ljudskoj nepravdi, pušiti i gledati kroz prozor štiglice, što mi se rugahu, kao da se i pticama ne događa, da ih zatvaraju zbog pjesama, pa još pjesama bez riječi“ (22). Kolegi sta si Veleučeni Gospodin Glupan in vsemogoči Velemožni Gospodin Hulja (53). Oba jemljeta — svobodo in dajeta karcer. To pa je Matošu strašno: „Da imam vsaj kako geometrijo, da se morem vsaj na pamet učiti grški slovar,“ kliče Matoš v mislih na svoje zapore. „Volim smrtnu kaznu od hapsa (zapora). Smrt je oslobodjenje, a zatvor je nešto užasno, nepodnosljivo. Meni se smrt u boju ili na stratištu, ukratko: svaki oblik nasilne smrti čini mnogo ugodnijim od polaganog crkavanja i krepavanja (27, 21).

V tej zvezi ga razumemo, če vzklika (27): „O, kako je srećan prosjak, koji skuplja sunčane zrake u kosi, kojemu s lica odsijeva mjesečina i koji grede za oblacima i zvijezdama u šaptanju rose na slobodnim drumovima!“ —

Matoš je sedaj rešen nevarnosti zaporov; žal da je za svobodo oblakov in zvezd moral iti skozi zatvor bolnice. —

(Konec prihodnjič.)

Veliki petek.

Vsa cerkev v svetohladnem, težkem mraki.
Zdaj zdaj prikaže v temi se menih
z obrazom važnim, zgine zopet tih
in za oltarjem se gube koraki.

Ki nas opral je bil pregrehe stare,
na tleh leži nesrečni Nazarenec
lesen in nag, krog glave trnjevenec,
ob zglavju pušico za milodare.

Kleče krog njega sključeni, skesani,
drhtijo molkov jagode med prsti
in poljubujejo ga vsi po vrsti
in v tlako spet odhajajo tlačani.

Nazadnje čisto zapuščen ostane
lesen in nag in sam na mrzlih tleh, —
in ves svet se potaplja v mrak in greh.
Samotni Krist trpi in se ne gane.

Kostum iz črnega baržuna.

Kraljevsko, milostna, se vam podaja
resni kostum iz črnega baržuna
k licu, ki blede je kot luna
v noćeh aprila ali maja.

In vaše ozke, marmorne ročice
dobile slednjič so ozadje pravo:
hektično cvetje, blede in vonjavo,
v senčnih vrtovih pravljичne kraljice...

Pavel Golia.

Kuhinja pri Kraljici Gosji Nožici.

Spisal Anatole France. — Prevel Oton Župančič.

(Dalje.)

Vprašal sem:

„Povejte mi, draga mama, ali je videla Kadeta Saint-Avit, župnikova dekla, te gospice v steklenici na lastne oči?“

„Kaj še, dete moje! Gospod Astarac je bil vse prevelik skrivač, da bi bil svoje punčke kazal. Ali slišala je, ko je o njih govoril duhovni gospod, Fulgencij po imenu, ki je dosti hodil v grad; ta se je rotill, da je videl te malčice, kako so prišle iz svoje steklene ječe in zaplesale menuet. In tako je imela le še več vzroka, da je to stvar verjela. Zakaj človek lahko dvomi o tem, kar vidi, ali Bog ne zadene o besedi poštenega moža, posebno če je duhovni gospod. Pa še ena neprilika je pri tem početju, namreč neizmerno drago je, in človek si še misliti ne more, mi je dejala Kadeta Saint-Avit, kakšne stroške je imel gospod Herkul, da si je omislil steklenice raznih oblik, peči in vso to navlako, s katero si je natrpažil svoj grad. Pa kaj, po smrti svojih dveh bratov je postal najbogatejši plemič svoje provincije in ko je razsiral svoj imetek za neumnosti, je delala njegova dobra zemlja zanj. Kadeta Saint-Avit sodi, da mora biti kljub svojim stroškom še dandanašnji strašno bogat.“

Na te besede je stopil v kuhinjo moj oče. Ljubeznivo me je objel in mi je zaupal, da je hiša polovico manj prijazna, kar sva odšla jaz in gospod Jeronim Coignard, ki je tako priljuden in dobre volje mož. Čestital mi je k moji obleki in me poučil, kako se moram držati, zatrjujoč, da ga je njegov posel navadil uljudnega vedenja, ker je bil neprenehoma primoran pozdravljati svoje odjemalce kakor plemiče, celo če so sodili k sodrgi. Dal mi je navodilo, naj komolce lepo krožim in držim noge navèn, ter mi je povrhu še svetoval, naj si ogledam na saint-germainskem semnju Leandra in se opraviim natanko po njem.

Obedovali smo skupaj z veliko slastjo in za slovo smo točili potoke solzâ. Ljubil sem ju zelo oba, in jokati sem se najbolj zavoljo tega, ker sem začutil, da sta se mi v teh šestih tednih, kar sem bil z doma, malodane odtujila. In zdi se mi, da je izvirala njuna žalost iz istega občutka.

* * *

Ko sem stopil iz kuhinje, je bila črna noč. Na oglu Pisarske ulice zaslišim masten, globok glas, ki je pel:

Če venček svoj si izgubila,
si, draga, sama zakrivila.

In že sem zagledal v smeri, odkoder je prihajal glas, brata Angela, ki mu je plesala bisaga po plečih; držal je za pas čipkarico Katarino ter stopal po obcestnem jarku v senci z opotekajočim se, zmagoslavnim korakom, da mu je brizgala izpod sandal voda v veličastnih blatnatih snopih, ki so nekako venčali njegovo malopridno slavo, kakor brizgajo versailleski vodometi kraljem na čast. Stisnil sem se v kot pri nekih vratih tik kamena-odrivaca, da me ne bi videla. Ta opreznost je bila odveč, zakaj imela sta dovolj opravka drug z drugim. Katarina, glavo naslonjeno menihu na ramo, se je smejala. Lunin žarek je trepetal na njenih vlažnih ustnicah in v očeh kakor v vodi. In nadaljeval sem svojo pot z razdraženo dušo in tesnim srcem ter sanjal o okroglih bokih te lepe deklice, ki jo je stiskal nemaren kapucin v svoje roke.

„Ali je mogoče,“ sem govoril sam pri sebi, „da je tako zala stvarca v tako grdih rokah? In če me je Katarina zavrгла, ali je potrebno, da mi kaže svoje zaničevanje še kruteje s tem, da ljubi tega nesramnega kapucina?“

Ta posebna ljubezen se mi je zdela čudna in me je tako presenečala, kakor se mi je gabila.

Toda nisem bil zastoj učenec gospoda Jeronima Coignarda. Ta učitelj brez primere je bil izobrazil mojega duha k premišljevanju. Predočil sem si Satire, ki jih vidimo po vrtovih, kako ugrablajo Nimfe, in sem preudaril, da so ti Satiri, kakor nam jih kažejo, če je Katarina po svoji rasti enaka Nimfi, prav tako ostudni kakor ta kapucin. Iz tega sem sklepal, da se mi ni treba preko mere čuditi temu, kar sem bil pravkar videl. Toda moje jeze razum ni razpršil, brez dvoma, ker ni imela svojega izgovora v njem. Ta premišljevanja so me privedla skozi nočne sence in po južnem blatu do saint-germainске ceste, kjer sem se sestal z abbéjem Jeronimom Coignardom, ki je v mestu večerjal in se je ponoči vračal k peščenčevemu križu.

„Sin moj,“ mi je rekel, „danes sem se razgovarjal o Zozimu in o gnostikih za mizo zelo učenega duhovnika, drugega Piresca. Vino je praskalo po grlu in jed je bila srednje vrste. Ali do vseh govorov sta se cedila nektar in ambrozija.“

Moj dobri učitelj mi je potem govoril o Panopolitanu z nepojmljivo zgovornostjo. Ojoj, slabo sem ga poslušal, ker sem sanjaril o tisti kaplji mesečine, ki je bila pala to noč Katarini na ustnice.

Naposled je prenehal, in vprašal sem ga, na kakšno podlago so postavili Grki ljubezen Nimf za Satire. Moj dobri učitelj je imel na vsako vprašanje pripravljen odgovor, tako obsežno je bilo njegovo znanje. Rekel mi je:

„Sin moj, ta posebna ljubezen temelji v naravni simpatiji. Živa je, čeprav manj goreča nego je ljubezen Satirov do Nimf, kateri odgovarja. Pesniki so to razliko prav dobro opazovali. Ob tej priliki vam bom povedal nenavadno dogodbo, ki sem jo čital v nekem rokopisu iz knjižnice séeškega škofa. Bila je (še sedaj jo vidim) zbirka in folio, v dobri pisavi iz minolega stoletja. Evo vam nenavadnega dejstva, ki ga sporoča ta rokopis. Neki normanski plemič in njegova žena sta se vdeležila javne veselice, preoblečena on v Satira, ona v Nimfo. Iz Ovida vemo, kako strastno zasledujejo Satiri Nimfe. Ta plemič je bil čital *Metamorfoze*. Tako zelo se je vživil v duh svoje preobleke, da mu je devet mesecev otorej žena povila dete, ki je imelo rogato čelo in kozje noge. Ne vemo, kaj se je zgodilo z očetom, samo to, da je, kakor je usojeno vsakteremu živemu bitju brez izjeme, umrl ter zapustil poleg svojega malega kozonožca še drugega, mlajšega otroka,

kristjana s človeško podobo. Ta drugorojenec je zahteval pri sodišču, naj starejšemu bratu odreko očetovo dedščino, ker ni iz rodu, ki ga je Jezus Kristus s svojo krvjo odkupil. Normanski parlament, ki je zboroval v Rouenu, mu je prisodil pravdo, in sodba je bila zabelježena.“

Vprašal sem svojega dobrega učitelja, ali je mogoče, da bi utegnili imeti preobleka tolik vpliv na naravo in da bi določal kraj obleke detetu vnvanjost. Gospod abbé Coignard me je opomnil, naj tega nikar ne verjamem.

„Jakop Vrtiraženj, sin moj,“ mi je dejal, „pomnite, da dober duh odklanja vse, kar se upira razumu, razven v verskih stvarih, kjer je treba na slepo verjeti. Hvala Bogu, jaz nisem nikdar blodil glede dogem naše presvete vere, in upam, da bom te misli tudi ob svoji smrtni uri.“

V takem zaupnem kramljanju sva dospela do gradu. Sredi temin je bila videti streha razsvetljena z rdečim žarom. Iz enega dimnika so prihajale iskre in vstajale v snopih, ter padale nazaj v zlatem dežju pod gostim dimom, ki je zastiral nebo. Preverjena sva bila eden in drugi, da poslopje gori. Moj dobri učitelj si je pulil lase in je javkal.

„Moj Zozimus, moji papirusi in moji grški rokopisi! Pomagajte, pomagajte! Moj Zozimus!“

Tekla sva po velikem drevoredu, čez mlakuže, ki so odsevale od požara, ter prešla park, pogreznjen v gosto senco. Bil je miren in zapuščen. V gradu je bilo kazno, da vse spi. Slišala sva hreščanje ognja, ki je polnilo temno stopnišče. Jemala sva po dvoje stopnic ter se zdaj pa zdaj ustavila, da sva naslušala, odkod ta strahoviti šum.

Nama se je zdelo, kakor da prihaja iz neke veže v prvem nadstropju, kamor nisva še nikoli stopila. Tava je sva se okrenila v tisto smer, in ker sva videla skozi špranje nekih vrat rdeč sij, sva pahnila z vso močjo v tiste duri. Mahoma so se udale.

Pred nama je mirno stal gospod Astarac, ki jih je prišel odpirat. Njegova črna postava se je dvigala sredi plamenečega vzduha. Prijazno naju je vprašal, kakšen nujen popravek naju je prignil k njemu ob tej uri.

Požara ni bilo, pač pa strašen ogenj, prihajajoč iz velike peči-plamenke, ki sem pozneje zvedel, da se imenuje atanor. Vsa ta precej širna dvorana je bila polna steklenic z dolgimi vratovi, iznad katerih so se po kačje zvijale tube z račjimi kljuni, retort, podobnih napetoličnim obrazom,

iz katerih so štrleli nosovi kakor rilci, topilnikov, steklenih cevi, toril za poskuse, buč-prekapnic in posod z neznanimi oblikami.

Moj dobri učitelj si je otrl lice, ki mu je gorelo kakor žerjavica, in je rekel:

„Ah, gospod, mislila sva da gori grad kakor suha slama. Hvala Bogu, knjižnica ni zgorela. Vidim pa, gospod, da se bavite s spagirsko umetnostjo.“

„Ne bom vam prikrival,“ je odgovoril gospod Astarac, „da sem v nji jako napredoval, vendar pa kljub temu nisem našel telema, ki bo moja prizadevanja spopolnil. Ravno v trenutku, ko sta gospoda butnila ob ta vrata, sem zbiral Svetovnega Duha in Nebeški Cvet, ki je pravi Stadenec Mladosti. Ali razumete kaj alkimije, gospod Coignard?“

Abbé je odgovoril, da se ga je nekoliko te vede iz knjig prijelo, ali on da smatra njeno izvajanje za pogubno in veri nasprotno. Gospod Astarac se je nasmehnil in je pristavil:

„Vi ste preveč zvéden mož, gospod Coignard, da ne bi poznali Letečega Orla, Hermovega Ptica, Hermogonove Putke, Vranove Glave, Zelenega Leva in Fenisa.“

„Slišal sem,“ je odgovoril moj dobri učitelj, „da zaznamujejo ta imena modrijanski kamen v njegovem raznem stanju. Toda dvomim, da bi bilo mogoče izpreminjati kovine.“

Gospod Astarac je odgovoril z veliko preverjenostjo:

„Nič lažjega, gospod, nego izpodbiti vašo negotovost.“

Šel je in je odprl staro vegasto skrinjo, prslonjeno k steni, iz nje je vzel bakren novčič s podobo pokojnega kralja in naju je opozoril na okroglo pego, ki je šla od ena plati do druge.

„To-le,“ je dejal, „je učinek kamena, ki je izpremenil baker v srebro. Pa to je prava malenkost.“

Pobrskal je po skrinji in potegnil iz nje safir, debel kakor jajce, čudovito velik opal in pest dovršeno lepih smaragdov.

„Evo,“ je rekel, „nekaj mojih izdelkov, ki vama zadostno izpričujejo, da spagirska umetnost ni izmišljotina šuplih možganov.“

Na dnu lesene sklede, kjer je imel spravljeno to kamenje, je bilo tudi petero, šestero drobnih demantov, katerih nama gospod Astarac niti omenil ni. Moj dobri učitelj ga je vprašal,

če so tudi ti njegovega dela. In ko je alkimist pritrdil, je dejal abbé:

„Gospod, svetoval bi vam, da kažete radovednežem iz previdnosti v prvi vrsti te-le. Če boste kazali najprej safir, opal in rubin, vam poreko, da je mogel narediti kamenje edini hudič, in vam naprtijo tožbo zaradi čarovništva. In res bi samo hudič lahko ugodno živel po teh pečeh, kjer mora človek dihati plamen. Jaz sem komaj četrte ure tukaj, pa mi je kakor bi bil že napol kuhan.“

Gospod Astarac se je dobrohotno nasmehnil in naju je pospremil iz sobe s temi-le besedami:

„Čeprav vem, kaj naj mislim o istinitosti hudičevi in Onega Drugega, vendar govorim o njih rade volje z osebami, ki vanja verujejo. Hudič in Oni Drugi, to sta, kakor pravimo, značaja; in o njih se lahko govori prav tako kakor o Ahilu in o Terzitu. Prepričana bodita, gospoda, da hudič, če je takšen, kakor pravijo, ne prebiva v tako vzvišenem elementu kakor je ogenj. Veliko protislovje je, staviti tako ogabno žival v solnce. Toda, kakor sem imel čast povedati kapucinu vaše gospe matere, gospod Vrtiraženj, menim, da kristjani Satane in Demone po krivem natolčujejo. Da bi utegnili živeti na kakem neznanem svetu še hudobnejša bitja od ljudi, to je mogoče, čeprav skoraj nepojmljivo. Gotovo pa, če res žive, prebivajo v pokrajinah brez luči, in če gore, gore v ledu, ki povzroča resnično pekoče bolečine, nikar pa v slavnih plamenih, med žarečimi hčerami svetlih zvezd. Trpe, ker so zlobni in ker je zloba zlo; a njih bolečine bi izhajale samo od ozeblin. Kar se pa tiče vašega Satana, gospoda, ki je teologom strah in groza, ga ne smatram za tako zavrženega, sodeč po vsem, kar govorite o njem; in če bi slučajno res živel, ga ne bi imel za ostudno zverino, nego za majhnega Silfiča ali vsaj za Palčka-rudoznanca, malo nagajivega in zelo razumnega.“

Moj dobri učitelj si je zamašil ušesa in je zbežal, da ne bi ničesar več slišal.

„Kolika brezbožnost, Vrtiraženj, sin moj,“ je kričal na stopnicah, „kakšno bogokletstvo! Ali ste pač občutili vso zavrženost v maksimah tega filozofa? On tira ateizem do neke vrste radostne blaznosti, pred katero stojim ves osupel. Ali to ga dela skoraj nedolžnega. Zakaj izločen iz vsakere vere, ne more trgati svete cerkve kakor tisti, ki ostanejo z njo zvezani po kakem napol odrezanem in še krvavečem udu. Taki so, sin moj,

luterani in kalvinci, ki tružejo cerkev ob razkolu. Ateisti pa nasprotno obsojajo sami sebe, in brez greha lahko sedamo za njihovo mizo. Tako da si nama ni treba delati očitkov zavoljo tega, ker živiva pri gospodu Astaracu, ki ne veruje ni v Boga ni v hudiča. Toda, ali ste videli, Vrtiraženj, da je na dnu skodele prgišče drobnih demantov, ki jim po vsej priliki sam ne ve števila in ki se mi zdi, da imajo kaj lep ogenj? Za opal in za safire dvomim. Ti mali demanti pa so videti pristni."

Ko sva prišla do najinih visokih sob, sva si želela drugi drugemu lahko noč.

* * *

Moj dobri učitelj in jaz sva živela do pomladi redno in samotarsko življenje. Delala sva po ves dopoldan, zaprta v podolgovato dvorano, in po obedu sva se vračala vanjo, kakor da greva v gledališče, kot se je izražal gospod Jeronim Coignard; ne, da bi gledala, po plemiški in lakajski navadi, burkasto igro, nego da bi poslušala vzvišene, čeprav nasprotujoče si dijaloge starodavnih pisateljev.

Na ta način je čitanje in prevajanje Pano-politancā čudovito napredovalo. Jaz nisem kdove koliko prispeval. Tako delo je presegalo moje znanje in bilo je že dovolj, če sem se naučil, kakšno obliko imajo grške črke na papirusu. Vendarle sem pomgal svojemu učitelju, kadar je bilo treba pogledati v pisatelje, ki bi bili utegnili dati njegovim raziskavam razjasnil, in to sta bila zlasti Olimpiodor in Focij, ki sta mi ostala od tistega časa ljuba znanca. Male usluge, ki sem mu jih izkazoval, so mi zelo povzdignile spoštovanje do samega sebe.

Po ostru in dolgi zimi sem bil ravno na tem, da postanem učenjak, ko pride nenadoma pomlad s svojim ljubeznivim spremstvom solnčne luči, nežnega zelenja in ptičjega petja. Vonj španskega bezga, ki se je lil v našo knjižnico, me je opajal, da sem se pogrezal v nedoločno sanjarjenje, iz katerega me je moj dobri učitelj trdó iztrgaval, govoreč:

"Jakec Vrtiraženj, splezajte, prosim vas, na lestvo, in povejte mi, ali ne govori ta capinski Manethon o nekem bogu Imhotepu, ki me trapi prav po vražje s svojimi protislovji."

In moj dobri učitelj si je z zadovoljnim obrazom nasul tobaka v nos.

"Sin moj," mi je govoril dalje, "vredno je omembe, da ima naša obleka velik vpliv na naše moralno stanje. Odkar je moj naprsnik omadeževan z raznimi omakami, ki sem jih pocedil po njem, čutim manj poštenjaka v sebi. Vrtiraženj, ali vas sedaj, ko ste opravljeni kakor marki, nič ne mika, da bi prisostvovali toaleti kake deklice od opere ali da bi porinili povezok ponarejenih luijev na mizo, kjer igrajo farao? Z eno besedo, ali se ne čutite veljavnejšega moža? Nikar ne vzemite za zlo tega, kar sem vam rekel, in pomislite, da zadostuje, če dado navadni šlevi kosmato kučmo, pa pojde pri tej priči in si da za kralja glavo razklati. Vrtiraženj, naša čustva so zložena iz tisočerihi stvari, ki jih vsled njihove neznatnosti prezremo, in usoda naše nesmrtné duše je včasih odvisna od diha, ki je prelahak, da bi upognil travno bilko. Mi smo igrača vetrovom. Ampak podajte mi, prosim, Vossijeve Rudimente, katerih rdeča obreza vidim da zija pod vašo desno pazduho."

Tisti dan po kosilu ob tretji uri je vzel gospod Astarac mojega dobrega učitelja in mene na majhen izprehodič po parku. Vodil naju je po zahodni strani, ki gleda proti Rueilu in Valerijanskemu hribu. To je bil najgloblji in najpustejši del. Bršljan in trava, ogrizena od zajcev, sta pokrivala pota, ki so bila tu pa tam zagrajena z velikimi debli padlega drevja. Mramornate sohe na obeh straneh so se smehljale, ker niso vedele za svoj razpad. Nimfa z zlomljeno roko, ki jo je bližala svojim ustnicam, je dajala znamenje ovčarju, naj molči. Mlad Faun, ki mu je ležala glava na tleh, je še nesel svojo piščalko k ustom. In vsa ta božanska bitja kot bi nas opominjala, naj preziramo nezgode časa in usode. Šli smo ob robu kanala, kjer so se v dežnici redile božje žabice. Okrog rondela so se dvigale nagnjene kotanje, iz katerih so pili golobje. Ko smo dospeli do tistega mesta, smo krenili na ozko stezico izsekano skozi goščavo.

"Korakajta previdno," naju je opozoril gospod Astarac. "Ta stezica ima to nevarnost, da je obrobljena z Mandragorami, ki pojo ponoči pod drevjem. Skrite so pod zemljo. Varujta se stopiti nanje: navzela bi se od njih zaljubljene bolezní ali žeje po bogastvu, in bila bi izgubljena, zakaj strasti, ki jih vzbuja Mandragora, so melanholične."

Vprašal sem, kako se je mogoče izogniti tej nevidni nevarnosti. Gospod Astarac mi je od-

govoril, da ji lahko utečemo po bistrovidi slutnji, pa nikakor drugače.

„Sploh“ je pristavil, „je ta steza zlosrečna.“

Držala je naravnost proti paviljonu od opeke, skritemu pod bršljanom, ki je bil svoje čase nedvomno čuvarska hiša. Tam se je izgubljal park v enakomerna obsenska močvirja.

„Vidite to utico,“ nama je rekel gospod Astarac. „V njej prebiva najučenejši mož na svetu. Tukaj prodira Mozajid, stodvanajstleten starec, z veličastno trdovratnostjo v prirodne skrivnosti. Daleč je pustil za sabo Imbonata in Bartolonija. Želel sem počastiti svojo hišo, gospoda, s tem da bi bil gostil pod svojo streho največjega Kabalista za Enohom, sinom Kajnovim. Toda verski pomiselki so Mozajidu branili, sesti za mojo mizo, ker jo smatra za krščansko, s čimer ji izkazuje preveč časti. Ne moreta si misliti, kako silovito je sovraštvo tega modrijana proti krščanstvu. Z veliko težavo je pristal, da hoče stanovati v tej utici, kjer živi sam s svojo nečakinjo Jahelo. Gospoda ne smeta več odlašati seznanitve z Mozajidom, in takoj vaju hočem predstaviti enega in drugega temu božanstvenemu človeku.“

Po teh besedah naju je gospod Astarac potisnil v utico in potem smo prišli po polžastih stopnicah v sobo, kjer je sedel v velikem naslanjaču sredi raztresenih rokopisov starec živih oči in krivonos; od izpodnesenega podbradka sta se mu spuščala dva redka curka bele brade. Žametna kapa v obliki cesarske krone mu je pokrivala golo glavo, in život, čigar koščenost ni imela že nič človeškega, mu je ovijala stara obleka od sive svile, blesteče in umazane.

Čeprav so mu bili prodirljivi pogledi uprti v nas, ni dal najmanjšega znamenja, da je naš prihod opazil. Njegov obraz je izražal bolešno trmo, in med gubastimi prsti je počasi vrtel trst, ki ga je rabil za pisanje.

„Ne pričakujta od Mozajida praznih besed,“ nama je rekel gospod Astarac. „Izdavna že se ta modrijan razgovarja samo še z Geniji in z menoj. Njegovi govori so vzvišeni, ker se brez dvoma ne bo hotel pogovarjati z vama, gospoda, vama hočem podati v kratkih besedah pojem o njegovih zaslugah. On je prvi proniknil v duhovni zmisel Mojzesovih bukev, in sicer po vrednosti hebrejskih pismenk, ki je odvisna od črkovnega reda v abecedi. Ta red je bil zmeden od enajste črke naprej. Mozajid ga je vzpostavil, česar niso

mogli narediti Atrabis, Filon, Avicena, Raymond Lulle, Pico de la Mirandola, Reuchlin, Henrik Mor in Robert Flydd. Mozajid ve zlato številko, ki odgovarja Jehovi v duhovnem svetu. In to vama je pač jasno, gospoda, da ima to neskončne posledice.“

Moj dobri učitelj je potegnil tobačnico iz žepa, nam je uljudno ponudil, je srebnil ščepč tobaka in je dejal:

„Ali ne mislite, gospod Astarac, da so te vednosti v skrajni meri pripravne, da vas poženo ob koncu tega prehodnega življenja k vragu? Kajti, kratko in malo, se ta gospod Mozajid v razlaganju svetega pisma očitno moti. Ko je naš Gospod človeštvu v zveličanje na križu umrl, je sinagoga začutila, kako se ji spušča obveza na oči; opotekla se je kakor pijana ženska in krona ji je pala z glave. Poslej je umevanje svetega pisma shranjeno v katoliški cerkvi, v katero sodim tudi jaz kljub svojim mnogoterim grehom.“

Ob teh besedah se je Mozajid, podoben bogu-kozlu, na strahovit način nasmehnil ter je rekel mojemu dobremu učitelju s počasnim, pikrim in kakor bi oddaljenim glasom:

„Mašora ti ni odkrila svojih skrivnosti in Mišna ti ni razodela svojih tajen.“

„Mozajid,“ je povzel gospod Astarac, „tolmači jasno ne le bukve Mojzesove, nego Enohove, ki je mnogo znamenitejši, in ki so ga kristjani zavrgli, ker ga ne razumejo, kakor je petelin v arabski basni preziral biser, ki je padel med njegovo zrnje. Ta Enohova knjiga je tembolj dragocena, ker vidimo v nji prve pogovore človeških hčerá s Silfi. Saj to pač razumete, da so tisti angelji, ki pripoveduje Enoh, da so sklepali z ženskami ljubezen, Silfi in Salamandre.“

„Razumeti hočem, gospod,“ je odgovoril moj dobri učitelj, „da vas ne bom jezil. Toda po tem, kar nam je ohranjenega od Enohove knjige, ki je očitno apokrifna, domnevam, da so bili ti angelji nikar Silfi, marveč feničanski trgovci.“

„In na kaj,“ je vprašal gospod Astarac, „opirate to tako čudno mnenje?“

„Opiram ga, gospod, na trditev te knjige, da so angelji ženske navadili rabe zapestnic in ovratnic, umetnosti, kako se barvajo obrvi in upotrebljajo raznovrstna lepčila. Prav ta knjiga pripoveduje tudi, da so angelji poučevali človeške hčere o svojstvih korenin in dreves, o čarnih za-

govorih in o zvezdarski umetnosti. Povejte mi po pravici, gospod, ali niso ti-le angelji po vsej podobi Tirijci ali Sidonci, ki so pristali na napol zapuščenem obrežju in razpostavili pod skalovjem svoje blago, da bi privabili hčere divjih rodov? Ti barantači so jim dajali bakrene ovratnice, amulete in zdravila v zameno za ambro, kadilo in kože, in ona lepa, nevedna bitja so se jim čudila, ko so jim govorili o zvezdah z izkušnostjo, ki so si jo bili pridobili s svojim brodarstvom. To, vidite, je jasno, in prav rad bi vedel, s katerim mestom bi mogel gospod Mozajid to opovreči."

Mozajid je molčal in gospod Astarac se je zopet nasmehnil.

"Gospod Coignard," je rekel, "vi ne umujete slabo, ko vendar še ne poznate gnoze in kabale. In kar ste navedli, me je spravilo na misel, da je bilo nemara med tistimi Silfi, ki so se v ljubezni družili s človeškimi hčerami, nekaj Palčkov-rudoznancev in zlatarjev. Palčki se res radi ukvarjajo z zlatarstvom, in po vsej priliki so ti umeteljni demoni skovali zapestnice, ki so po vašem feničanskega izdelka. A če se hočete meriti z Mozajidom v poznanju človeških starožitnosti, vas že sedaj opozorim, gospod, da boste kolikor toliko pogoreli. O tem je našel svedočila, ki so veljala za izgubljena, in med drugimi Setov stebër in prorokbe Sambetine, Noetove hčere, najstarejše Sibile."

"O," je vzkliknil moj dobri učitelj in je poskočil, da se je dvignil oblak prahu od tal, "o, kaj praznih sanj! To je od sile! Vi se norčujete, in gospod Mozajid ne more stlačiti toliko bedastosti v svojo glavo, pod svojo veliko kapo, ki je podobna kroni Karola Velikega. Ta Setov stebër je smešna izmišljotina tistega plitkega Jozefa Flavija, ki ni premotila še žive duše pred vami. In prorokovanja Sambete, hčere Noetove! Zelo rad bi jih slišal, in gospodu Mozajidu, ki se mi zdi precej skopih besedi, bi bil hvaležen, če bi jih izpustil nekaj iz svojih ust, zakaj njemu je pač nemogoče, priznam z veseljem, proizvajati jih po bolj skrivni poti, po kateri so navadno stare Sibile izpuščale svoje zagonetne odgovore."

Mozajid, ki je bilo kazno, da ne posluša, je nenadoma izpregovoril:

"Hči Noetova je govorila; Sambeta je rekla: „Nečimernik, ki se smeje in šali, ne bo čul glasu, ki izhaja iz sedmega šotora; brezbožnik pojde klaverno pô zlu."

Po tej prorokbi smo se vsi trije od Mozajida poslovili.

* * *

Tisto leto je bilo žarovito poletje, kar me je često izvabilo na izprehode. Nekega dne, ko sem blodil pod drevjem kraljičinega korza, z dvema tolarjema, ki sem jih bil našel zjutraj v hlačnem žepu, in ki sta bila prvi denar, s katerim mi je moj zlatotvorec iznova pokazal svojo darežljivost, sem sedel pred vrati neke kavarne za majhno mizo, ki je bila zbok tega prikladna moji osamelosti in moji skromnosti. Ondukaj sem začel premišljati o čudnih potih svoje usode, blizu mene pa so pili mušketirji špansko vino z dekleti tega sveta. Vstali so mi dvomi, ali niso Križ, gospod d' Astarac, Mozajid, Zozimov papirus in moj dobri učitelj samo sanje, iz katerih se moram zdaj zdaj predramiti, da se znajdem zopet v porhantastem jopiču poleg ražnja Kraljice Gosje Nožice.

Iz svoje zatopljenosti sem se zdramil, ko sem začutil, da me je nekdo za rokav potegnil. In uzrl sem pred seboj brata Angela, ki mu je lice izginjalo med kapuco in brado.

"Gospod Jakop Ménétrier," me je ogovoril z rahlim glasom, "gospodična, ki vas ima rada, vas pričakuje v svoji kočiji na cesti med reko in med vrati v posvetovalnico."

Srce mi je močno utripalo. To nenavadno naključje me je prestrašilo in razveselilo, pri tej priči sem se odpravil proti kraju, ki mi ga je označil kapucin, vendar sem korakal zložno, ker se mi je zdelo tako najugodnejše. Ko sem prišel na nabrežje, sem zagledal kočijo in drobno ročico, položeno na rob pri oknu.

Ko sem se približal, se je okence napol odprlo in zelo sem osupnil, da najdem v kočiji gospodično Katarino v rožnati atlasasti obleki, na glavi kapico, izpod katere so se ji usipali plavi lasje ter se poigravali s črnimi čipkami.

Ostrmel sem na stopalniku.

"Pojdite sem," me je povabila, "in sediti poleg mene. Zagrnite okno, prosim. Ni treba, da bi naju kdo videl. Pravkar sem se peljala po korzu in sem vas videla pred kavarno. Takoj sem poslala po vas dobrega fratra, ki sem si ga vzela zavoljo postnih vaj in sem ga potem obdržala pri sebi, zakaj, bodi človek v kakoršnihkoli razmerah, usmiljeno srce mora imeti. Lepo vas je bilo videti, gospod Jakop, ko ste sedeli

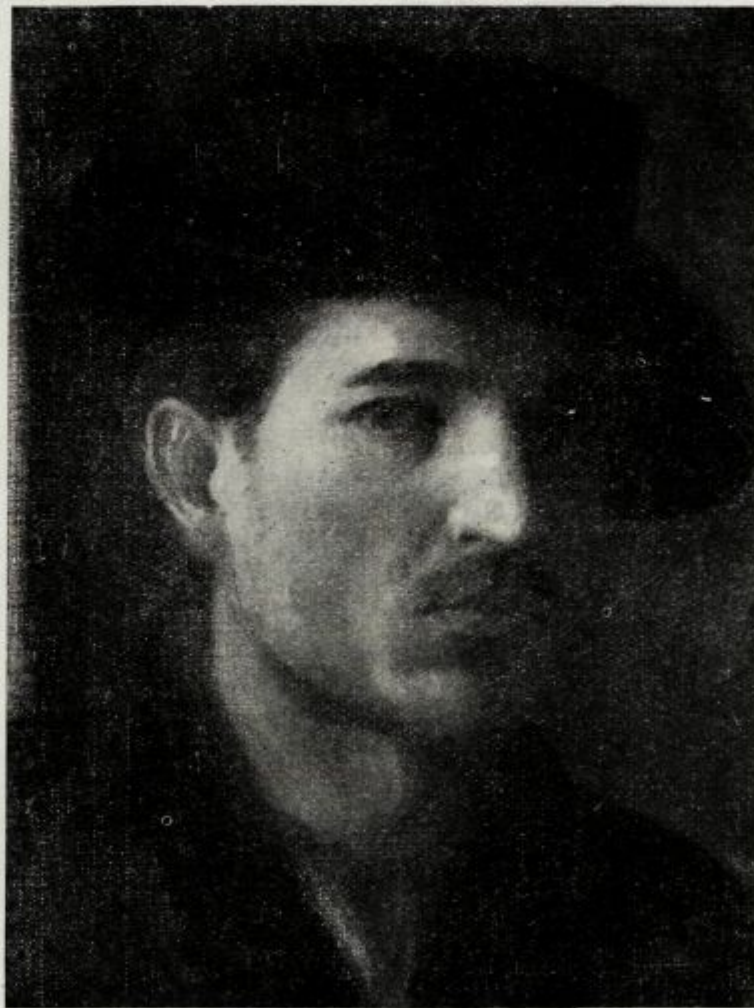
za svojo mizico, meč položen čez stegna, z mrkim obrazom, kakor človek iz boljše hiše. Vedno sem vam bila naklonjena, in jaz nisem izmed tistih žensk, ki v dobrih časih zaničujejo svoje nekdanje prijatelje.“

„O, kaj, gospodična Katarina?“ sem vzkliknil, „ta kočija, ti lakaji, ta atlasasta obleka...“

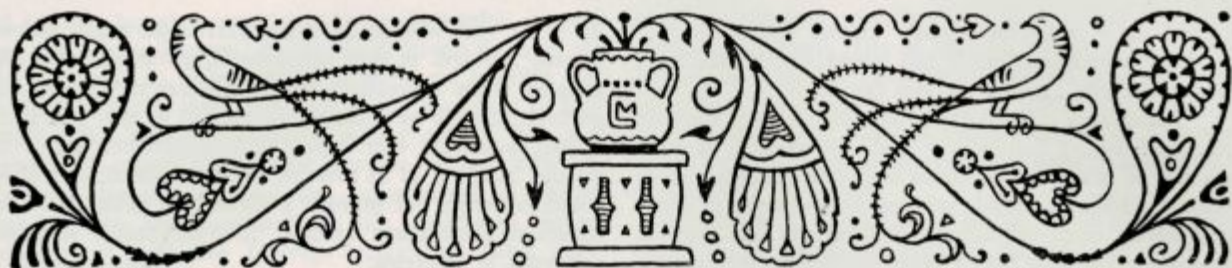
„Vse to,“ je rekla, „mi je naklonila dobrot gospoda de la Guéritande, ki je eden najbogatejših davčnih najemnikov. Posodil je denar že samemu kralju. Izvrsten prijatelj, ki ga za vse na svetu ne bi marala užaliti. Toda tako ljubek ni, kakor ste

vi, gospod Jakop. Podaril mi je tudi majhno hišico v Grenelleu, ki vam jo bom razkazala od kleti do podstrešja. Gospod Jakop, zelo me veseli, ker vidim, da ste na potu do sreče. Zasluga pride vedno na dan. Boste videli mojo spalnico, ki je posneta po spalnici gospodične Davilliersove. V samih zrcalih je, s turškimi opicami iz porcelana. Kako je z vašim vrlim očetom? Med nama rečeno, svojo ženo in kuhinjo je malo zanemaril. To je zelo napak pri človeku njegovega poklica. Toda govoriva o vas.“

(Dalje prihodnjič.)

Fran Klemenčič:
Avtoportret.

Listek.

Pavel Flerè: Babica pripoveduje II. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna. — Med pisatelji, ki v zadnjem času režejo ledino naše mladinske literature, čitamo tudi ime Pavel Flerètovo. Po izbiri snovi, ki se najraje naslanja na narodno domišljijo, na narodne pesmi, šege in vraže, se prijetno loči od drugih svojih tovarišev, ki nekako preradi zaidejo v blede moralizovanje in sentimentalni, nedidaktični ton, ki nima vpliva na otroška srca. Flerè je izdal drugi zvezek svojih babičnih pripovedek, ki jim je vzel snov iz Štrekljevih slovenskih in hrvaškosrbskih narodnih pesmi. Posebnega truda mu to delo ni nalagalo, ker je večinoma samo narodno pesem prepisal v prozo, in tako se je zgodilo, da so njegove pripovedke medle in brez plastičnega izraza, ki bi moral v prvi vrsti prevladovati v otroških spisih. Tej vrsti literature je treba najprej živega opisovanja, resničnega čustva in pristnosti ter pregnantnosti izraza, da seže mladini do srca in zbudi v njem odmeve ter odpre mlado dušo. Transkribiranje pesmi v prozo je kočljiva in nevarna stvar; to ni lahko delo, kakor si predstavlja pisatelj. V pesmi delujeta ritem in rima ter vplivata s harmonijo in vezano besedo na čitatelja v toliki meri, da mu lepi verzi kar zazvene v srcu in zbude iste poetične misli, ki jih je hotel izzvati narodni pevec. — V tej knjigi „Babica pripoveduje“ nahajamo med nekaterimi domačimi snovmi tudi tako tuje in legendarne motive, kakoršni ne morejo naši deci nikdar seči do srca in ustvariti tisto razpoloženje, ki je za umevanje potrebno. In slovenskih babic je tudi najbrže malo, ki bi s temi in enakimi snovmi zabavale svoje vnučke. Sicer pa je v knjigi marsikaj dobrega, in želim ji mnogo hvaležnih bralcev.

Fl. G.

„Slovenske Večernice za pouk in kratek čas.“ (68. zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1914. 160 str.).

Na ovitku prižiga gospodar luč. Rodbina je zbrana krog mize; najstarejša hči čita iz Večernic; vsem so oči uprte v njo; celo maliček, ki ga mati še pestuje, strmi v čitalko. S to podobo je Koželj izobrazil — ali istinito privlačnost letošnjih Večernic ali pa njih ideal? Bomo videli.

Mohorjanom koledujejo letos pisatelji Jos. Kostanjevec, dr. Ivo Česnik, Pavel Perko, dr. M. D. in Ksaver Meško. Z liro je med njimi Josip Lovrenčič. Nekateri so med njimi, ki pojo za novoletni dar, nekateri pa se po navadi starih poetov klanjajo božiču, božanstvu solnca in lepote in dobrote. Kolovodja jim je Josip Kostanjevec, ki ga že delj časa nismo videli. V začetku knjige je njegovo „Novo življenje,“ na koncu pa „Gozdarjevi spomini.“

Pisatelj je „z lahkim srcem in z veselo dušo“ v „Novem življenju“ poslal v svet povest, ki mu jo je sporočil njegov nekdanji tovariš, učitelj Tratar. To je povest o ljudeh, „ki so se otresli mehkužnosti, izvirajoče iz dušne in telesne lenobe;“ tak človek je zlasti junak te zgodbe, mladi posestnik Jakob Damjan, ki je, težko zadet oderuštva vaškega „gospoda“ skopuha Sokvarja, začel lenariti, dokler ga nista stari Jekovec in učitelj Tratar spravila na lastne noge in ga rešila — tudi na vnanje z ustanovitvijo Posojilnice. Sploh se utegne življenje v vasi pomladiti; učitelj Tratar razklada vaščanom važnost skupne vaške mlatilnice in šola se zida ob vsesplošnem prizadevanju mlajše generacije, ki „stremi vsa za enim samim ciljem“. Kakor vidimo, so razmere v vasi hitro uprav idealne, in to se godi tem lažje, ker stari grešniki na srečo brzo pomro. Pisateljeva poboljševalca ljudi, Jekovec in Tratar, dosežeta svoj uspeh celo hitreje nego že davno pokojna Gertruda Pestalozzijska (Linhard und Gertrud) in še kak drug kolega v starih poučnih povestih. Igrača to vsekakor ni, kakor tudi ni igrača s poučnimi povestmi bolj šati svet. Učitelj Tratar je zgleden pojav. Kostanjevec, ki je bil nekdanj sam učitelj, veruje vanj. „Družba sv. Mohorja“ mu ga je poslala v svet ter s tem dementirala pamflet, ki je lani izšel pri njej. Dobro je, da se ta dementi čita prav gladko in prijetno — saj mu je avtor preizkušen in spreten pripovedač — le uvod o „zaupnih razgovorih“ listja na drevju naj bi bil namenil sanjavejšim bitjem nego so „razorani kmetiški obrazi“.

Kakor to-le povest, si je Kostanjevec s „pesniškim“ uvodom zabarikadiral tudi vhod v svojo drugo povest, ki jo čitamo tu, v „Gozdarjeve spomine“.

„Gozdarjeve spomine“ je pisatelju izročil profesor Poljanec in mu priporočil, naj jih prepusti Družbi sv. Mohorja, „morda si pridobi s tem novih čitateljev.“ Tudi to je „novo življenje,“ samo ne v smislu pravega napredka selskega življenja, ampak v smeri v pokvarjenost, ki jo je v vasi Črni zaredil pritepeni cestni mojster in pozneje krčmar Birk s svojo kompanijo mestnih špekulantov, igračev, podjetnikov. Čutimo dih Detelovega Prihajača in Tujskega prometa in vidimo staro obrabljeno družbo mestnih zapeljivcev, ki izrabljajo vinsko razpoloženje seljakov, da jih zavedejo v igro in izgubo, skratka vidimo ves lažinapredek, ki se mu zamaš ustavlja — pri Kostanjevcu — ne le župnik, ampak tudi učitelj in gozdar in ki vas Črno tako izpremeni, da profesor Poljanec svojega rojstnega kraja ne spozna več. „Naj mi kdo reče, da sem nazadnjak in mračnjak,“ pravi profesor Poljanec, „da sem nasprotnik vsakemu napredku, svobodno mu. Srce

mi pravi, da v ta kot ni prinesla kultura svojih dobrot.* Prva žrtev novodobne Črne je bila Ivanka, nezakonska mati. Župnik je seveda „zaostal“ za tem časom.

Priznavamo radi, da je razvoj lahko cesta v korist in etični napredek, a tudi cesta v škodo in moralno propast. Toda radi te nevarnosti načeloma smešiti in obsojati „novodobnost“, težnje po razvoju sploh, je kratkovidnost in pravo nazadnjaštvo. Zlasti nekritično je tisto pri nas tako običajno prikazovanje kmetijskih žrtev v prilog grabljivemu meščanstvu. Nič ne dvomim, da je včasih kmet tak žrtev, a istotako je res, da je sto in sto meščanov z višine svojega vseobčnega razgleda kmetu iskreno naklonjenih, ker sanja o „človeštvu“, dočim seljak takih sanj ne pozna in gleda pri občevarju z meščani le na svojo korist. Kar je meni pri tej povesti še posebno neprijetno, je to, da je Kostanjevec pač ni napisal iz globokega uverjenja, ampak ker nje tendenca, budeča bolj sovražstvo nego ljubezen, ustreza Družbi sv. Mohorja. Olajševalna okolnost je to, da je napisal avtor dve povesti in pokazal možnost „novega življenja z dveh plati.“ Seveda pavšalno grdenje mestne nemoralnosti ostaja zanj kljub temu kot kulturni „mimus“. Njegove osebe so premalo individualne nego da bi se čitatelju ne zdele le tipi, ki naj veljajo vobče in vseskozi. — Umetniški problem je motiv „Kristusa.“ Ta novelica je „odlomek iz umetniškega življenja“, ki ga je odlomil dr. Ivo Česnik. „Pred nedolгим časom (mi pa pravimo: pred več stoletji!) je živel doli v solnčni Italiji imeniten slikar Angelo itd.“ Ni mogel naslikati Kristusa, ker ni imel več v srcu vere svoje matere. Obolél je nevarno; v tej svoji bolezní na str. 48. še nima vere, na str. 49. pa jo že ima in nato se mu posreči ustvariti Kristusovo sliko. Zakaj smo pa zgoraj s pripombo o času desavuirali dr. Česnika? Zato ker poznamo staro historijo o italijanskem kiparju, ki je živel pred več sto leti in ki ni mogel ustvariti kipu Marijinega iz enakega vzroka. V nemški brošuri, naslovljeni menda „Kunstlergeschichten“ smo jo čitali. Italija, redovnik-umetnik konkurent, bogati knez, ki naroči kip, zlasti pa temeljni motiv, vse to jasno kaže, da je Česnik ta odlomek „odlomil“ iz brošure. Septembra 1914 mi je pisatelj Meško poslal za „Matico Slovensko“ rokopis „Marijina kiparja“; v njem je izrecno navedel dotično brošuro kot vir za en del svojega v ostalem lepega spisa. Tako je storil Meško. Kako pa Česnik? „Mohorjanom bi citat nič ne koristil“, poreče morda Česnik. Mi pa pravimo: Ne koristil bi nič, pa tudi ne škodil bi nič (kakor Lovrenčičevi „litavski“ motivi ne!), a pisatelja bi rešil sumnje, da je hotel biti izvirnejši, nego je. Kako sta Meško in Česnik prišla do iste snovi? Meško je uvidel, da taka snov za Mohorjane ne bi bila. Česnik in Družba pa sta se tudi v tem motila. Seveda, nauk povesti je lep, to je res! —

Meškove „Kobilice“ so zgodovinska slika iz l. 1672. Milié je nekako tisti, ki smo ga videli v njegovi „Črni smrti“, Ptujsko Polje, ptujski žid s hčerjo, njegov estetski izklesani obraz, a oderuški pokvarjeno srce. Kobilice mu kakor božja kazen ogledajo telo do kosti. Meško se ne čita lahko kakor Kostanjevec, a se bolj vglablja v notranjost nego on. Kostanjevec je pisatelj stare šole, Meško je modernik. — Perkovi „Goljuf“ je kmetijski človek, pohlepen sosednjih parcel, ki ga za njegovo maščevalno škodoželjnost doleti — čisto po načrtu pisateljevem! — pravična božja kazn.

Poleg šablonskih kmetijskih povesti Kostanjevčevih in Perkovihih stoji v vsej pestrosti „resničnih virov“ povest

dr. M. D. (pač Metoda Dolenc) „Pravdarska strast, gotova propast“. Mogel bi sicer kdo dvomiti, ali je primerno kriminalne stvari podrobneje prikazovati, ker zli „zgledi“ suggestivno delujejo na čitatelje; ali pisatelj je uboj sam hitro opravil in posvetil tem večjo pažnjo duševnemu stanju in razvoju zločinca, ki še zato ne bi hotel umreti, ker bi se potem ne mogel več pravdati z očetom. — Pesmi Jos. Lovrenčiča so epigonskega značaja: „litavski“ motivi so dobri, a izvedba je nespretna.

Dr. Fr. Ilešič.

Mojim profesorjem.

Po vrsti moj spomin vas mótri,
da si vsaj enega v hvaležnost zbere:
ploščata misel, duh oglat in — smotri?
Miserere.

In še vam nosijo brstenje mlado:
gojite, da bo enkrat vzkliklo,
vi, nadljudje, z naočniki in brado,
da bo obrodilo! —

Vrtnarji moji, vse ste imeli:
narcise, rože, astre, krizanteme,
vse, le pravil ne; ravno ta ste hteli
in izjeme.

Vrtnarji mojih lilij in resede!
Kosili cvetje ste, kosili bilke.
Kaj ste sadili? Robstvo in besede —
in številke.

Moj duh vas je nad mano varoval greha,
pač ugonóbili ste nekatere:
žrtve odmerijo triumfe uspeha. —
Miserere.

Pavel Golia.

Pesem Don Juana.

Veliko sem vas ljubil, dosti imel
v svoje strasti posesti in oblasti.
In padle ste, če sem ukazal pasti,
in vstale, kadar vstati sem velel — —

Veliko hrani moje vas srce
in sabo nosi, drage mu svetinje,
a dosti vas zavrgel moj spomin je,
najzadnja želja več o vas ne ve — —

O Mici, Anny, Zlatica, Wallý,
Helena, Dora, Zora, Jožefina,
o Ester, Mimi, Nelly, Stella, Nina,
kako ste bile lepe v blazni sli! — —

In zdaj je vse pri kraju. Tu je cilj:
ve ste filistrov zaželjene sreče,
udane, kuhajoče in doječe,
in jaz sem sam, kakor sem vedno bil.

Pavel Golia.

Jugoslovani ali južni Slovani, jugoslovanski ali južnoslovanski?

Ni je besede, ki bi se bila, posebno zadnje čase, tako pogosto rabila pri nas kakor „Jugoslovani“, posebno naša dična žurnalistika tiči kar do vratu v „jugoslovanstvu“ in

od samega „jugoslovanenja“ smo že menda pozabili, da smo pač v prvi vrsti Slovenci. Korist, ki jo imamo od tega, da se potapljamo v „Jugoslovanih“ je n. pr. pri ameriški statistiki analfabetov med izseljenci ta, da nas imajo za kulturno veliko nižje stoječe, kakor smo v resnici. Tam nas namreč ne štejejo posebej kot Slovence, ampak s Hrvati, Črnogorci, Makedonci skupaj kot „Jugoslovane“, in vendar smo Slovenci, kar se gramotnosti tiče, daleč pred svojimi južnimi brati. Nekoliko zdravega separatizma, kakor ga je oznanjeval Čehom Havliček, ki je bil v prvi vrsti Čeh, bi nam več koristilo kakor pa fraze o kulturnem zbliževanju ali pa fantazije o politični združitvi.

Pa o tem se pravzaprav nisem namenil razpravljati. Le kot filolog bi dal rad vsem našim „Jugoslovanom“, slovenskim in hrvaškim, liberalnim in klerikalnim, dober svet. Pokažite enkrat z dejanjem, da vam je res do „kulturnega zbližanja“ južnih Slovanov! Kulturno zbližanje južnih Slovanov bi jaz videl n. pr. v tem, če bi se Slovenci in Hrvatje izkušali otresti in iznebiti vseh tistih germanizmov (in če-hizmov), ki jih kar mrgoli v obeh jezikih, Srbi pa in deloma tudi Hrvatje vseh orientalskih (turških, arabskih, grških, madžarskih itd.) besed, ki prav nič ne lepšajo njih jezika in jih ločijo od nas. Vzemimo drug od drugega domače besede. Zakaj bi rekel n. pr. Hrvat in Srb „krevet“, ko pa razume prav tako „postelja“ in je ta beseda vsem trem narodom skupna.

Hrvatje in Slovenci pa se moramo tudi učiti od Srbov tam, kjer oni še niso prišli pod nemški vpliv.

Besedo „Jugoslovani“, „jugoslovanski“ smo posnели Slovenci in Hrvatje po češkem: „Jihoslované“, „jihoslovanský“, Čehi pa lepo po Nemcih: „Südslaven, südslavisch“. Sploh ga ni tako germaniziranega slovanskega jezika kakor je češki. Pustimo Čehom njihove „Jihoslované“ in Nemcem njih „Südslaven“ in govorimo in pišimo kakor pišejo od nemškega in češkega jezika še neinficirani Srbi: „južni Slovani, južnoslovanski“.

Tako pa nudi n. pr. glasilo „nacionalistične“ mladine „Glas Juga“ (ki ga je vlada prepovedala) to čudno sliko, da si pisatelji niti v tisti besedi, ki se rabijo najbolj pogosto, niso edini. Pri Slovencih in Hrvatih „Jugoslovani“, pri Srbu Pavloviću iz Beograda, ki piše nepokvarjeno srbščino, ne duha ne sluha o taki besedi, ampak vedno le „južni Slovani“, „južnoslovanski“. V Zagrebu imajo seveda „Jugoslovansko akademijo“, v Beogradu pa izhaja „Južnooslovanski (ne pa: jugoslovanski!) filolog...“

Pavlović tudi ne piše „Srbohrvati“, ali celo „srbohrvatski“, kar se pri nas v Slovencih pogosto bere, ampak le „Srbi i Hrvati“, „srpskohrvatski“. Ono prvo so „die Serbokroaten“, drugo pa „serbokroatisch“. Naravnost komičen se mi je zdel v manifestu hrvaške „nacionalistične“ mladine pasus, kjer se bijejo v prsa, češ, mi nočemo biti več „južni Slovani“, ampak — „Jugoslovani“. No, sem si mislil, zdaj ste jo pa ustvarili, tisto eno „nacijo“ (fina beseda, „narod“ je preveč vulgarno) kar z eno — besedo!

Govoriti o kakem „narodu Jugoslovanov“ je prav tako nesmiselno, kakor če bi spet po nemški besedi „Nordslaven“ skovali besedo „Séveroslavani“ mesto „severni Slovani“ in potem rekli: Lužiški Srbi, Čehi (s Slovaki) in Poljaki (s Kašubi) tvorijo (z izumrlimi Polabskimi Slovani vred) eno nepretrgano vrsto dialektov; posebno jasna je analogija med prehodom kajkavcev k čakavcem in štokavcem in prehod-

nimi makedonskimi narečji, — pa med tistimi dialekti, ki se govoré v Šleziji, kjer ne véš, ali govori dotičnik češko ali poljsko in kjer se bratje Čehi in Poljaki prav tako lasajo za te ljudi, kakor Srbi in Bolgari za Makedonce — torej so vsi ti (Lužiški Srbi, Čehi in Poljaki) en narod „Severoslovanov“, Čeh in Poljak se láže razumeta nego „plattdeutsch in hochdeutsch“ Nemec itd.

Mislim, da bi se Čeh in Poljak, ki se gledata kakor pes in mačka in med katerima je taka kulturna razlika kakoršna je pač med Evropo in — „Poluazijo“ (in med Slovenci pa Hrvati), prav lepo zahvalila za „oktroá“ skupnega naroda, samo da bo število večje.

Vsak človek je tiste narodnosti, katere se z a v e d a. Po tem principu so zdaj za enkrat na jugu štirje slovanski narodi: Slovenci, Hrvatje, Srbi in Bolgari.

Mogoče, da se bo to število tekom bodočnosti reduciralo, to seveda ni prav nič odvisno od filoloških razprav, ampak od političnega razvoja... Kot filolog pa svetujem: Vzemimo tudi od Srbov, kar je dobrega, učimo se od njih lepega jezika, kjer je v primeri z našim bolj čist in nepokvarjen.

Če bodo začeli častiti gg, žurnalisti in vsi drugi član-karji, liberalci, klerikalci itd. pisati edino pravilno kakor pišejo Srbi: južni Slovani, južnoslovanski, bom dejal: gibanje za kulturno zbliževanje južnih Slovanov lahko pokaže saj en pozitiven uspeh.

Dr. Vinko Župan.

Polemika.

Še enkrat dr. Dermota — konvertit.

Čudom sem se začudil, ko so mi prijatelji v drugi polovici januarja prinesli k moji bolniški postelji vést, da je moj nedolžni člančič o Dermoti v lanskem „Slovanu“ vzbudil v socialnodemokratskem taboru hudo kri, da mi je dr. Tuma v zadnjem zvezku „Naših Zapiskov“ posvetil celih dvanajst stolpcev dolgo filipiko in da celo razsodni dr. Lončar v svojem članku, ki se pa po dostojnem tonu ugodno razlikuje od Tumovega, imenuje obliko mojih izvajanj „neokusno“.

Dr. Tuma očita mojemu članku nekoliko več, on trdi naravnost, da je to, pamflet na rajnega Dermoto in da sem jaz imel s svojim člankom namen — Dermoto ponižati in sramotiti.

V svoji polemiki pa rabi Tuma tak ton, take fraze in besede, da sem se upravičeno čutil žaljenega in sem si poiskal, ker je dr. Tuma izvensodno poravnava odklonil, zadoščenja pred sodiščem, kjer je zdaj stvar v teku. Na tem mestu pa hočem v stvarnem oziru odgovoriti na Tumova in Lončarjeva očitanja.

Tuma takoj v začetku svoje polemike ironizira pomen in namen mojega članka, češ, da pripovedujem tam „ime-nitno dejstvo“, da sem Dermoto koncem januarja na domu obiskal. — Zakaj sem sploh napisal tisti članek? — Povod mi je dala polemika med „Narodom“ in „Slovenec“ o Dermotinem spreobrnjenju. „Slovenec“ je pripovedoval z velikim triumfom, da je Dermota sprejel sv. zakramente, „Narod“ pa je stvar izkušal psihološko razložiti iz Dermotine bolezni. Meni, ki sem sam bil in sem še v podobnem položaju kakor Dermota, a se nisem dal pregovoriti h kakemu „previdenju“ — „Narodova“ razlaga ni popolnoma zadostovala in Dermotina izpreobrnitev mi je ostala še vedno težko razrešljiv problem. Ko sem se pa spomnil na Dermotino

berilo koncem januarja, na Göthejevega „Fausta“ in sv. Avguščina „Confessiones“, sem bil tega mnenja, da ne smem zamolčati tega dejstva, ki se mi je zdelo važno gradivo k psihološki razlagi Dermotine konverzije. To sem tudi storil. In te zasluge, da sem s tem posvetil v najbolj nepristopne duševne pokrajine pokojnika, mi nihče odreči ne more. S tem, da sem opozoril na Dermotino lektiro, sem pokazal, s kakimi vprašanji se je pečal takrat njegov duh in po katerih potih jih je izkušal rešiti. To so tista vprašanja, ki jih označuje sv. Pavel z besedami: „Od kod sem? kaj sem? kam grem?“ ki so od nekdanj temelj človeški filozofiji, pač tudi tista vprašanja, o katerih pravi Heine: „Und ein Narr wartet auf Antwort“. Pohvalo in zahvalo sem torej zaslužil od tistih, ki so stali Dermoti blizu. Mesto tega pa sem žel grajo in od Tume naravnost podtikanje, da Dermoto namenoma sramotim in ponižujem. Lončar mi očita v splošnem, da je oblika mojih izvajanj „neokusna“. Iz njegovega privatnega pisma posnemam še detajl, da mu posebno ne ugaja „tisto opletanje z besedo s drug in to med ušesci“, ki „ne kaže ravno objektivnosti in stvarnosti niti nasproti predmetu niti nasproti osebi“. Način mojega pisanja, da je „žurnalističen“.

Proti očitjanju, da sem pisal v tonu dnevne žurnalistike se moram najodločneje zavarovati. Nobena reč mi ni bolj zoprna in mojemu bistvu tuja, kakor površno pisanje nepodpisanega žurnalista, ki vse vé in zna in pisari o vsaki stvari, naj razume kaj o njej ali nič. Ker ni podpisan, zato si tudi dovoljuje v polemiki (posebno pri nas) prostaški in surov ton in zmerja, da se vse kadi. To imenujem jaz žurnalistični način pisanja. Tako pa jaz ravno nisem pisal, ampak dr. Tuma je hotel, kakor se kaže, žeti na tem polju lavorike. Če sem pa objektivno kritiziral nekatera dejanja svojega bivšega mentorja, menim, da sem bil v to toliko upravičen, ker se tista dejanja ne strinjajo z nauki prof. Masaryka in ker sem tudi bil jaz učenec tega češkega filozofa.

Masarykova češka realistična stranka (glasili dnevnika „Čas“ in revija „Naša Doba“), stranka češke inteligence, je v prvi vrsti napredna in protiklerikalna, da protikatoliška stranka, katere vodilne ideje sezajo k Husu, Komenskemu in češki reformaciji. Ni indiferentna k verskemu problemu, ampak poudarja pomen verstva tudi za modernega človeka. Razrešitev tega problema pa je seveda mogoča le na podlagi svobode vesti in prepričanja.

Stremljenje realistične ali kakor se imenuje oficijalno „napredne ljudske“ stranke je etično in hoče doseči napredek z religioznim in etičnim prepovedom pozameznika. Iz tega njenega, jasno in odločno poudarjenega humanitarnega in religioznega stališča pa izvira tudi njeno razumevanje današnjih socialnih problemov, njene simpatije do socializma in zahteve socialnih reform. — Komur je znano delovanje in uspehi angleške „Fabian Society“, bo uvidel sorodnost tega angleškega gibanja s socialnimi načeli realistov. Sevé o angleških „Fabians“ vemo pri nas bore malo, kajti ravno oficijalna socialnodemokratska stranka molči o tem, ker ji stvar ne gre v njeno strankarsko šablono.

In tu je zdaj punctum saliens mojega očitka Dermoti, da je postal sodrug in vstopil v socialnodemokratsko stranko. Masaryk je ustanovil svojo, v prvi vrsti napredno stranko, ki sestoji po večini iz inteligence, pa tudi iz meščanskih krogov, torej iz srednjih slojev; ta napredna stranka ima tudi zmisel za socialne reforme in jih zahteva, to pa iz svojega etičnega, religioznega stališča.

Ravno po tem poudarjanju religioznega stališča, po zahtevi, da je potreben etični prepoved posameznika, se razlikuje od obstoječih drugih „svobodomiselnih“, a versko indiferentnih (v gospodarskem oziru liberalnih) strank, pa tudi od historično-materialistične socialnodemokratske stranke, ki ji je „vera privatna zadeva“ in ki v zgodovini priznava kot edino gonilno silo — želodec. — Dermota in drugi so vstopili v socialnodemokratsko stranko, ker naša stara liberalna ni kazala nobenega razumevanja za moderno socialno gibanje (n. pr. njeno stališče gledé splošne volilne pravice), volili so torej „manjše zlo“. Iz razmer se torej dá njihovo ravnanje razumeti. Zdi se mi pa, da so bili preveč nepotrpežljivi. Njih naloga je bila po mojem mnenju vzgojiti generacijo enakomislečih in izkušati delovati potem ne na ortodoksno socialnodemokratskem programu, ampak na naprednem programu, sorodnem onemu čeških realistov. Hrvaški Masarykovci n. pr. niso šli te poti kakor slovenski, ampak so ustanovili svojo napredno stranko, ki se je zbrala okrog „Pokreta“. Seveda — druge razmere — druga pota! Tudi je slovenskih realistov bilo kaj malo; tudi nima vsak človek ravno veselja, da bi „delal politiko“ (jaz n. pr. že prav nič). Inkonsekvenca pa je bil vstop slovenskih Masarykovcev v socialnodemokratsko stranko na vsak način, čeprav razumljiva in torej — dopustljiva. To se vidi n. pr. tudi iz pisanja Antona Kristana v Dermotovi številki „Naših Zapiskov“, kjer pripoveduje (na str. 214), kako sta se z Dermoto med seboj dražila radi vstopa v stranko; Dermota je Kristana „okrcal s prijaznimi besedami v dolgem pismu“ in citiral: „Materializma ne sprejemamo.“ Pozneje, ko je pa vstopil še sám, mu je Kristan, kakor pravi, „vrnil milo za drago“, ko ga je obiskal v Kranju. — Torej moja kritika le ni bila tako brez podlage. Seveda je socialne demokrate zbudilo, ko sem imenoval socialno demokratske nazore „plitvo vero delavskih mas“. Ne toliko Dermota, ampak socialno demokratska stranka je žaljena! Hinc illae lacrimae! Če mi socialno demokratska stranka na kontinentu ne ugaja ne morem pomagati; za upravičene težnje socializma pa mi ne manjka zmisla; vzor so mi Angleži (primerjaj Gustaf F. Steffen, Die Demokratie in England, Jena, Diederichs, 1911), ljudje kakor H. G. Wells, Lloyd George i. dr.

Toliko pojasnila ad vocem: Dermotin in Masarykovih učencev vstop v socialnodemokratsko stranko. Da sem v svoji kritiki lani djal besedo „sodrug“ med ušesa, ni prav nič čudnega; ta izraz je socialnodemokratska specialiteta in posebne izraze devljemo v narekovaj.

(Konec prihodnjič.)

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17

Kolesa

iz prvih tovarn
Avstrije:

Dürkopp, Sty-
ria, Waffenrad

Sivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletenje
(Strickmaschine)

izborna kon-
strukcija in ele-
gantna izvršitev
iz tovarne v Lin-
cu. Ustanov-
ljena leta 1867.

Vezenje pouču-
jemo brezplač.

! Adlerjevi pisalni stroji. !

Čeniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Jernej Bahovčev naslednik

IVAN GAJŠEK
LJUBLJANA

SV. PETRA CESTA ŠTEV. 2

Založna trgovina papirja, zvezkov, vseh
šolskih in pisarniških potrebščin, zaloga
šolskih knjig in molitvenikov, slike in
slikarske potrebščine.

Najnovejše razglednice v veliki izbiri.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo
tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice:
Trst, Celovec, Split, Sarajevo,
Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000.000.
Delniški kapital K 8,000.000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh
vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem,
prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarov-
vanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; de-
narne in hranilne vloge na tek. račun ali na
vložno knjižico.

Opravilišče c. kr. razredne loterije.

Vložni denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4½% čistih

Do K 10,000.— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno pre-
moženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron.
Zamenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Pro-
daja in kupuje devize in valute. Daje predkupne na vrednostne listine
pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje menice. Borzna na-
ročila za dunajsko in inozemsko borzo izvede točno in ceno. Nakas-
nice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem.
Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: Kmetška posojilnica Ljubljana. :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
milijonov

Ljubljanske okolice

r. z. z. n. z. v Ljubljani — obrestuje
hranilne vloge po

4³/₄ 0/0

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

je imela koncem leta 1914 740 milijonov kron denarnega prometa, 44 milijonov kron vlog in 1 milijon 330 tisoč kron rezervnega zaklada. Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂ 0/0

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo o. kr. deželne vlade. - Hranilnica posoja na zemljišča in poslopa proti 5¹/₄ % obrestim in najmanj 3¹/₄ % amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike. - Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.

Ljubljana, Prešernova ulica šte. 3.

Največja slovenska hranilnica!